

Tijding 1988 - 3

Kroniek van de heemkundekring

Het Luidkwartier

De Zuidwesthoek omvat de plaatsen:
Hoogerheide, Huijbergen, Ossen-
drecht, Putte en Woensdrecht.

Tijding 1988 - 3

*Uitgave van de
heemkundekring
Het Luickwartier*

december 1988

Tijding 1988 - 3

Inhoudsopgave:	Blz.
Doelstelling van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".	3
Samenstelling bestuur.	4
Van de Redactie.	5
Ossendrecht onder de loupe, Deel II, D. en A. Hugens - Verbrugge.	6
De Lotelingen van de Klas 1812 en van de Klas 1813 uit het Vredegerechtskanton Bergen op Zoom, E. de Lelys.	13
Fort op Hoogerwerf 1627 - 1650, E. Jansen.	48
Wetenswaardigheden over de polders van het Zuidkwartier. De Zoomweg Zuid. Werkgroep Toponymie: E. Suykerbuyk, J. v.d. Bussche, A. van Pul, P. Jacobs en C.J. van Opdorp.	59
Een overval in Hinkelenoord in 1789, R.C.M. Jacobs.	70
Aanvulling op: "Reeds lang voorkomende familienamen te Huijbergen en Putte", W. Houmes.	81
Oos Ostrechts Dialect, D. en A. Hugens-Verbrugge.	82
Info-Werkgroepen.	92
Excerpt van de Tijdingen, verschenen in 1988.	93

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij: Mej. M. Bastiaanse, secretaresse,
Tulpstraat 11
Putte (N.Br.)
Tel. 01645 - 2794 (na 18.00 uur)

Nadruk van of overname uit "Tijding" of gedeelten daarvan in welke vorm dan ook, is, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur en schrijvers der artikelen, verboden.

Het Zuidkwartier aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl en juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

DOELSTELLING VAN DE HEEMKUNDIGE KRING " HET ZUIDKWARTIER"
opgericht 27 maart 1977.

De Heemkundekring "Het Zuidkwartier" is een vereniging zonder winstgevende of politieke oogmerken. Ze neemt ten opzichte van alle instanties een neutrale houding aan.

Haar werkterrein omvat het grondgebied der Zuidwesthoekgemeenten.

Zij stelt zich, met inachtneming van het bovenstaande, ten doel:

1. Het bevorderen van belangstelling op heemkundig gebied voor de omgeving, door het geven van voorlichting, het organiseren van lezingen, kursussen, ekskursies, tentoonstellingen en andere evenementen.
2. Het beoefenen en ter kennis brengen van de regionale geschiedenis, genealogie, antroponymie, topografie, toponymie, geologie, bodemkunde, waterhuishoudkunde en geomorfologie.
3. Het vastleggen van dialecten, al dan niet overgeleverde verhalen, rijmen, uitdrukkingen, enz.
4. Het stimuleren tot het in stand houden van oude gebruiken, ambachten en folkloristische activiteiten.
5. Het ijveren voor het behoud van waardevolle landschappen en bouwwerken en cultuur-historische en heemkundig waardevolle zaken.
6. Het uitgeven van een periodiek aan haar leden en andere voorkomende publikaties.
7. Alles te doen of te bevorderen wat in een heemkundig kader te plaatsen valt.

Nieuwe leden kunnen zich voor 1989 opgeven d.m.v. storting van de jaarcontributie ad f 25,-- t.n.v. Penningmeester "Het Zuidkwartier" bij de Rabobank te Ossendrecht, nr. 14 05 21 437, gironummer van de bank: 1107397.

SÁMENSTELLING BESTUUR HEENKUNDEKRING "HET ZUIDKWARTIER"

<u>Dhr. L. Timmermans,</u> Duinstraat 40 4631 KV Hoogerheide. Tel. 01646 - 12546	Voorzitter
<u>Dhr. L.F. v.d. Bergh,</u> Aviolandalaan 29 4631 RP Hoogerheide. Tel. 01646 - 13339	Vice-voorzitter
<u>Mej. M. Bastiaanse,</u> Tulpstraat 11 4645 CS Putte Tel. 01645 - 2794	Secretaresse
<u>Dhr. A. Mattheussens,</u> Aanwas 27 4641 JG Ossendrecht Tel. 01647 - 2662	Penningmeester
<u>Mevr. M. Beens - van Beeck,</u> Koppelstraat 21 4645 RD Putte Tel. 01645 - 2581	Bestuurslid
<u>Mevr. J.C.V. de Greef - Verhees,</u> Oude Dijk 2 4641 PD Ossendrecht	Bestuurslid
<u>Dhr. J. van Loon,</u> Kon. Wilhelminastraat 22 4641 GS Ossendrecht Tel. 01647 - 2782	Bestuurslid
<u>Dhr. A.A.J. Suykerbuyk,</u> Bergsestraat 21 4635 RD Huijbergen Tel. 01644 - 2391	Bestuurslid

Losse nummers van de "Tijding" zijn verkrijgbaar voor de prijs van f 6,-- per stuk (1987 - 1 à f 8,--) bij de Heer A. van Pul, Duinstraat 40, 4631 KV Hoogerheide, Tel. 01646 - 13423.

VAN DE REDACTIE

Deze aflevering van "Tijding" 1988 - 3 is weer flink van omvang. Bijna 30 pagina's meer dan men normaal mag verwachten. De redactie vindt dit een goed teken. Bij het artikel over de lotelingen van de Klas 1812 en van de Klas 1813 zouden van de hand van iemand van de redactieraad een paar kanttekeningen gemaakt worden over de alfabetisering en de naamgeving in die tijd. Wegens ziekte van de betrokkene is dit niet gebeurd. U houdt dit te goed als epiloog na het verschijnen in Tijding 1989 - 1 van de lijst van de Klas van 1813.

Het Streekarchivariaat Nassau-Brabant heeft onze Heemkundekring een jaarverslag toegezonden. (1987) Het geeft een globaal overzicht van het reilen en zeilen van het archivariaat in 1987.

Er bevindt zich een schat aan gegevens in, óók met betrekking tot de gemeenten in het Zuidkwartier, gereed om te worden geraadpleegd.

Voor de (toekomstige) archiefbezoeker is het van belang te weten dat steeds gestreefd wordt de archieven voldoende toegankelijk te maken en de hulp van de archiefmedewerkers daarbij zo optimaal mogelijk te laten zijn. Drenpelvrees is onnodig, want U bent er welkom.

Bezoekadres: Prins Hendrikstraat 4,
Zevenbergen.

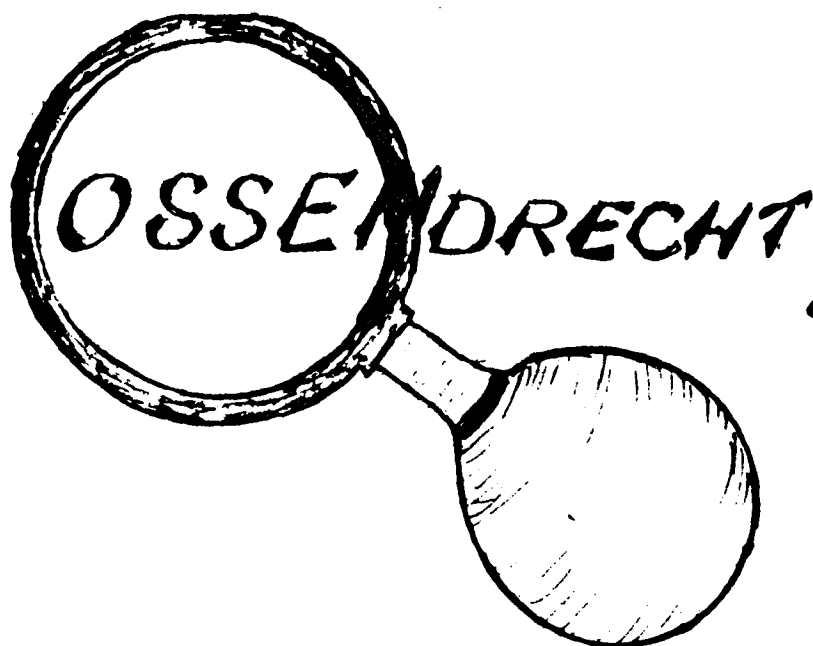
Postadres: Postbus 140,
4760 AC Zevenbergen.

Telefoon: 01680 - 27930.

Openstelling: Ma. t/m Do. 9.00 - 16.15 uur
Vr. 9.00 - 12.15 uur.

Het jaarverslag bevindt zich in het archief van de Heemkundekring.

Kopie voor "Tijding 1989 - 1" verwachten we graag vóór 1 januari; voor Tijding 1989 - 2 vóór 1 mei.

onder de loupe!

Deel III

Bekende en onbekende,
typische en zo maar gewone,
leuke en vergeten hoekjes en
plekjes in ons dorp
met elk zijn eigen
wetenswaardigheden.

Een doodeenvoudig smal beekje, eigenlijk maar een flinke diepe sloot met helder "lopend" water, maar door iedereen gekend in Ossendrecht.

Het "ontspringt" in het Mose-ven aan de Putse Weg, dicht bij 't bekende "Jagersrust" en vloeit in alle mogelijke bochten en bochtjes door de bossen en landerijen. Verschillende malen stroomt het rustig onder de wegen en paadjes door.

De naam Mose-ven is nog niet zo ingeburgerd in ons dorp. In de volksmond, en dan vooral bij de oudere generatie wordt het gewoonlijk nog "Akkes -ven" genoemd. Waarschijnlijk omdat het stroompje, na uit het Mose-ven te komen, direct langs een boerderij stroomt, waar eertijds de familie Hack woonde.

Vroeger noemde men hier de weggetjes en laantjes graag naar de mensen, die in de buurt woonden. Als kleine dorpsgemeenschap kende "iedereen eenieder". De gewone mensen werden bij de voornaam genoemd. 't waren allemaal "goede kennissen". Als men b.v. hoorde spreken over "Suske van Kareltjes", dan wist iedereen, dat genoemde persoon de man was, die de "roos af kon lezen", zoals z'n vader dat vóór hem gedaan had. En nog is 't aange-naam, als je hoort spreken over: "Da-d-ies Nel van Kee van Trien van Jaona van Annekes". Asjeblief, vijf geslachten! De jongste persoon, Nel, hoort al lang bij de gepensioneerden! 'n Curiositeit, die van één van onze dorpsgenoten bewaard is gebleven!

Van de weggetjes, "drifkes" (dreefjes) en "padjes" zijn er vele, die door de oudste generatie nog geregeld zo vernoemd worden. Door vele "vreemden", die ook in onze "contreien" zijn komen wonen, raakt dit in onbruik.

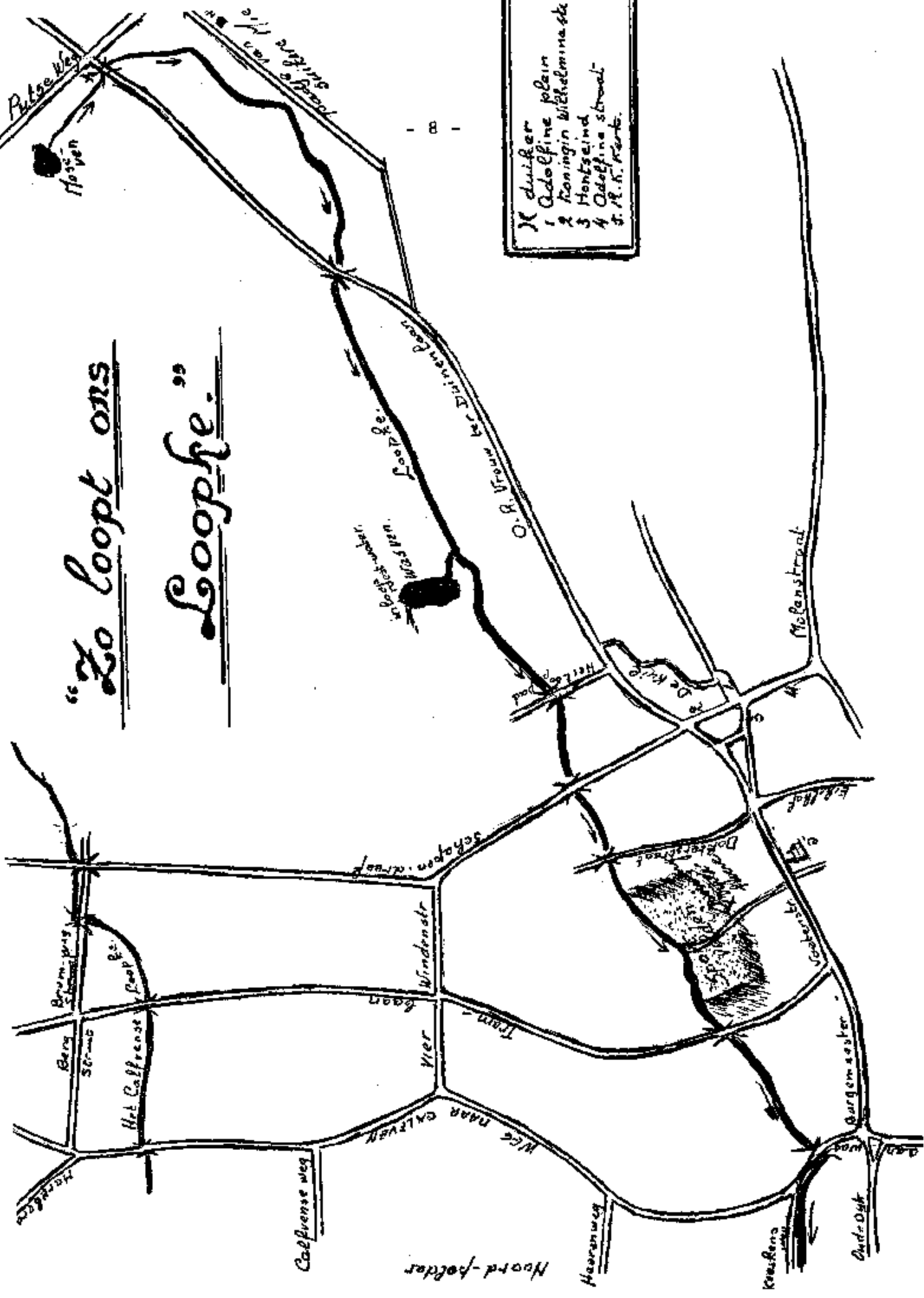
Enkele padjes, weggetjes of drifkes worden toch nog wel door de oudere mensen vernoemd.

Zo kennen we b.v.:

Sjaak van Loonens drifke, een smalle zandweg even voorbij de hoeve "Calfven", Er stond maar één huisje ('t

"Zo loopt ons
Loopfe."

- X duiker
 1 Adolffine plain
 2 Koningin Wilhelminastr.
 3 Montzeind
 4 Adolffine straat
 5 R. N. Riets.

staat er nog, maar is verbouwd).

't Padje van Raaikes en de Sopper. De eerste persoon heette eigenlijk Raaijmakers, dé tweede persoon had, zoals alle mannen in die tijd hier, een bijnaam. Als een vreemdeling de weg vroeg naar b.v. de "heer L. Musters", dan wist niemand hem te wonen. Maar als de bijnaam genoemd werd, dan kende iedereen hem!

Genoemd padje is nu verhard en heet officieel de Heistraat.

Op Calfven lag ook 't Padje van Poltje Somers, de scheidingsweg tussen Ossendrecht en Hoogerheide.

In 'n ander deel van het dorp lag 't Padje van Teskes (Tijs Michielsen), die daar een winkeltje had en er o.a. "gaosolie" verkocht, ook "pietrol" genoemd. Nu zegt iedereen, als ze dat woord nog eens moeten gebruiken: petroleum, verbasterd tot "pietrol".

Een zijwegje van de Putse Weg, even voorbij "Jagersrust" heette 't Padje van Suikere Mie.

Bijna iedereen had een bijnaam. Rijk of arm! In onze tijd woonde er Jan Potlood, 't huis is nu afgebroken.

Nu heet 't padje Meer-baan. Dit paadje verbindt de Putse Weg met de O.L.Vrouw ter Duinenlaan. Vroeger heette deze laan: de Bokkestraat. Eén van de bewoners daar, "As-mijn-as" werd hij genoemd, had een bok, waar de vaders, en soms ook de moeders, met hun geit terecht konden.

Verder kennen we nog 't Padje van Toontje van Nellekes (liep van Toon Jacobs naar Jacobs-Michielsen in de Oude Hinkelenoord), 't Krom wegeske, den dooje (dode)weg 't Padje van Piet de Pluim, 't Padje naar de Looi, (daar had 't oude Toontje van Dorrussen z'n looiputten) 't Padje van de meulen (molen), 't Schinkelwegeske, 't Padje naar Florranekes krekebos, en wie weet hoeveel er nog zo zijn.

Sommige van die landweggetjes waren servituten. Een servituut was een eigen weg, dus van een grondeigenaar en gewoonlijk aangelegd om gemakkelijk bij de eigen landerijen te kunnen komen. Deze eigenaar stond wel eens toe, dat ook andere mensen van deze weg gebruik maakten, als "gerichtere" weg naar werk, kerk of school. Was zo'n weggetje meer dan 30 jaar door de bevolking gebruikt, dan had de eigenaar niet meer het recht dit pad "eigengereid" af te sluiten. Zelfs, zolang nog één persoon van deze weg gebruik maakte, blééf het recht van gebruik. Zo'n weg was ook 't Kerkpadje, dat van de Tramberg (nu Trambaan) langs de akkers en weiden naar 't bruggetje over 't Loopke liep en verder door de weiden van Gustafkes meuleke (Gustaaf van den Eijnden, de vroegere eigenaar van de "Vijverhoeve") naar de Dorpsstraat. 't Was lange tijd de "gerichtste" weg voor de mensen van Calfven als ze naar de kerk, de winkels of de school moesten. En Calfven was zéér kinderrijk!!!

Maar nu, na deze geschiedenis over onze "weggetjes", terug naar onze hoofdfiguur: Het Loopke.

't Water van dit beekje is zogenaamd "boven-water" uit de zandpolders hogerop langs de Putse Weg. Het vloeit langs de boerderij van landbouwer De Weert, stroomt daar onder de O.L.Vr. ter Duinenlaan door naar de overkant van de weg, richting padje van Suikere Mie. Halverwege de akkers wordt 't water van 't Loopke vermengd met 't water uit de sloten en greppels, komende van de akkers aan de noordoostkant van de Putse Weg en van de verderop gelegen Grote Meren in de bossen van Jonkheer Cogels.

Zich steeds verdiepend stroomt het Loopke dan langs en door de bossen om weer terug te keren naar de O.L.Vr. ter Duinenlaan, gaat voor de tweede maal onder deze

weg door en stroomt dan als een diepe geul door de bossen, richting Wasven. Vroeger werd dit ven "den Hazenkuit" genoemd. In de warme zomers stond het droog.

Nu staat het ven altijd vol, doordat het roestwater van de scrubbers van de Waterleiding langs een pijpleiding in het ven geloosd wordt. Vanwege het hoge ijzergehalte van het opgepompte leidingwater wordt dit water door de scrubbers ont-ijzerd en is 't water, dat in 't ven stroomt, roestachtig. Zwemmen is er niet bij, maar eendjes zitten er dikwijls genoeg en bij vriesweer geeft het ven veel schaatsgenot. Wanneer het water te hoog komt in 't ven, wordt 't overtollige water ondergronds naar het Loopke afgevoerd. Langs de rand van 't bos stroomt het water dan verder naar de Schapendreef, alwaar 't weer onder de weg door gaat en langs de gebouwen van de "Waterleiding" en de sportvelden richting Trambaan. Ook hier stroomt het weer onder de weg door en vervolgt zijn weg langs akkers en de "Diepoo" (zie: Ossendrecht onder de loupe, deel I, Tijding 1986-3) naar de Aanwas. Ook hier loopt 't weer onder de weg door, om in een sloot uit te komen en eindelijk in de waterwegen langs "Keeskes Weg" te verdwijnen.

Altijd al is 't Loopke en ook 't Wasven een paradijs geweest voor onze kinderen. Steeds nog zie je, dan hier dan daar, onze jonge "gastjes" bezig met hun spel of kattedwaad.

Dat 't Loopke ook wel erg gekend en geliefd is in deze streek, blijkt wel uit 't feit, dat hier al twee jaar lang een maandblad met alle nieuws uit Ossendrecht wordt uitgegeven met als titel "Het Loopke", een zeer interessant tijdschrift, dat door iedereen van a tot z gelezen wordt.

't Loopke had vroeger ook nog wat in de pap te brokken: Het was immers de officiële grens tussen 't dorp Os-

sèndrecht en de buurtschap Calfven.

Bovendien was 't Loopke bij 't einde van Wereldoorlog II de grens voor de gevechten op 6 oktober 1944. Op die dag werden de Duitsers door onze bevrijders, de Canadezen, tot over 't Loopke verdreven en werd er die avond niet verder doorgestoten.

Het dorp zelf was op die datum bevrijd, Calfven nog niet, dat moest wachten tot de volgende ochtend.

Op 7 oktober zagen we bij het eerste licht de Canadezen opduiken uit de bossen. En de Duitse kanonnen, die al dagen langs de bosrand opgesteld stonden. waren verdwenen! Op 7 oktober is Calfven bevrijd.

Hoogerheide en Woensdrecht werden pas na 'n drie-weken-lang-durende bloedige strijd bevrijd.

Behalve 't Loopke als hei-loop kennen we hier ook nog het Calfvense Loopke, dat z'n oorsprong vindt in de hoge zandgronden van Hoogerheide "De Plantage", in de volksmond de "Wograaise Plantozzie" geheten.

Het kronkelt voort door de bossen, stroomt onder de Trambaan door om ongeveer bij de familie De Jong aan de keiweg naar Hoogerheide uit te monden in de sloten van de Noordpolder.

Ook kennen we nog de Vossenloop, die uit de richting van het Puts Molentje komt en bij de boerderij van de familie Melsen onder de Langeweg doorstroomt naar de sloten verder in de Zuidpolder.

Tot zover onze wetenswaardigheden over ons zo algemeen bekend "Loopke".

Ossendrecht, Bamis 1987. D. en A. Hugens-verbrugge.

DE LOTELINGEN VAN DE KLAS 1812 EN VAN DE KLAS 1813 UIT HET VREDEGERECHTSKANTON BERGEN OP ZOOM

De voortdurende geschillen tussen Napoleon I en zijn broer Lodewijk Napoleon, koning van Holland, met als voornaamste twistappel het niet of onvoldoende toepassen van het beruchte Kontinentaal Stelsel (verbod van alle handel met Engeland en sluiting van alle havens voor Engelse schepen) door Lodewijk Napoleon, hebben uiteindelijk geleid tot de troonsafstand van deze laatste en de verdwijning van het koninkrijk Holland, dat bij keizerlijk dekreet van 9 juli 1810 door het Franse keizerrijk geannexeerd werd.

Het koninkrijk Holland had echter reeds voordien belangrijke gebieden moeten afstaan aan Frankrijk. Het eiland Walcheren bijvoorbeeld werd reeds op 3 januari 1810 tot Frans grondgebied verklaard en op 16 maart 1810 werd te Parijs door admiraal Verhuell een verdrag ondertekend waarbij het koninkrijk Holland zijn departementen Brabant en Zeeland (met inbegrip van het eiland Schouwen) afstond aan het Franse keizerrijk.

Bij zijn overgang naar Frankrijk werd het departement Brabant (door de Fransen als Hollands Brabant betiteld) in twee delen gesplitst: de oosthelft van Brabant (het land ten oosten van de Donge) werd ingelijfd bij het toen opgerichte Frans departement Mouden van de Rijn, terwijl de westhelft (het gebied ten westen van de Donge) als vierde arrondissement toegevoegd werd aan het departement der Twee-Nethen (de huidige provincie Antwerpen). Vanaf dit ogenblik telde het departement der Twee-Nethen (hoofdplaats Antwerpen) dus vier arrondissementen, nl. Antwerpen, Mechelen, Turnhout en Breda. Het hoeft ons dus helemaal niet te verwonderen dat in het archief van het Provinciaal Bestuur Ant-

werpen (gedeponeerd in het Rijksarchief Antwerpen) nog heel wat stukken met betrekking tot dit arrondissement Breda bewaard zijn gebleven.

Speurend naar gegevens betreffende de Zuidwesthoekgemeenten hadden wij het geluk in het hoger vermeld archieffonds de lotelingenlijsten van de klas 1812 (Reeks C - bundel 278) en van de klas 1813 (Reeks C - bundel 291) van het vredegerichtskanton Bergen op Zoom te ontdekken. Gezien het belang van deze lijsten, zowel op het gebied van de familiekunde en van de familiegeschiedenis als op het gebied van de plaatselijke geschiedenis, hebben wij het nuttig geacht de inlichtingen vervat in deze, in het Frans opgestelde dokumenten, te bewerken en te publiceren onder de vorm van een alfabetische lijst per klas.

Zolang Lodewijk Napoleon koning van Holland was heeft hij steeds geweigerd, tot groot ongenoegen van zijn broer Napoleon I, de verplichte militaire dienst in zijn koninkrijk in te voeren (alhoewel hij in april 1809 wel een verplichting had opgelegd voor dienst bij de nationale garde, een soort burgerwacht, en in juli 1809 besloten had wezen in te lijven voor militaire dienst). De aanhechting bij Frankrijk bracht hierin natuurlijk een drastische verandering want de Franse wetten op de Konskriptie (algemene dienstplicht) werden nu ook van toepassing op de mannelijke inwoners van het vroegere Hollands grondgebied.

Een volledige bespreking van de Franse dienstplichtwet van 5 september 1798 (19 Fructidor An VI) en alle daarop volgende wetten, dekreten, senaatsbesluiten en dergelijke, zou ons te ver leiden. Wat onze nieuwbakken Franse onderdanen betreft, komt het in de praktijk hierop neer dat alle mannelijke staatsburgers, die twintig jaar oud waren, opgeroepen konden worden voor militaire dienst. De maximale duur van deze dienst was vijf jaar in vreedstijd en

onbeperkt in oorlogstijd. Indien men, bij gebrek aan manschappen, bijkomende lichten moest doen op oudere militieklassen, dan waren zij, die de volle ouderdom van vijfentwintig jaar bereikt hadden, vrijgesteld van militaire verplichtingen. Zij, die vijfentwintig jaar of ouder waren, konden echter nog wel opgeroepen worden voor dienst bij de nationale garde (burgerwacht).

VRIJSTELLING.

Absolute vrijstelling van militaire dienst was slechts mogelijk in enkele bepaalde gevallen. Zij kon worden verleend aan:

- dienstplichtigen, die voor de publikatie van het senatus-konsult, waarbij hun klas onder de wapens geroepen werd, reeds gehuwd waren;
- seminaristen, die reeds de wijding tot onderdiaken ontvangen hadden, op voorwaarde dat zij hiervoor, in overeenstemming met het regeringsbesluit van 02.07.1802 (13 Messidor An X), tijdig hun aanvraag deden;
- zwakzinnigen;
- vrijwilligers, die reeds onder de wapens waren voor de loting van hun normale militieklas.

Wij waren dus wel enigszins verwonderd uit het register van de klas 1813 te vernemen dat Jean MULLER uit BERGEN OP ZOOM op 10.09.1813 vrijgesteld werd omdat hij al twee broers als vrijwilligers onder de wapens had.

Buiten de reeds vermelde categorieën lag de enige kans op een definitieve vrijstelling van de militaire verplichtingen in het afgekeurd worden wegens lichamelijke ongeschiktheid. Wie afgekeurd werd moest echter wel in zijn beurs tasten om de hongerige staatskas te spijzigen volgens een tarief vastgelegd in artikel 5 van de wet van 18 mei 1802 (28 Floréal An X). Dit tarief bleef geldig gedurende gans de Franse periode en zag er als volgt uit:

- behoeftige dienstplichtigen kregen hun vrijstelling gratis. Om als behoeftig beschouwd te worden mocht het totaal jaarlijks bedrag der direkte belastingen betaald door de dienstplichtige of zijn ouders niet meer dan vijftig frank bedragen;
- zij, die meer dan vijftig en maximaal honderd frank directe belastingen betaalden, moesten een som, storten die gelijk was aan het bedrag der betaalde belastingen;
- lag het bedrag der betaalde belastingen hoger dan honderd frank dan werd de verschuldigde som als volgt berekend: honderd frank + vijftig frank per volledige tranche van vijftentwintig frank van het gedeelte der betaalde belasting boven de honderd frank;
Wie dus afgekeurd werd en b.v. tweehonderd zesenvieftig frank directe belastingen betaald had, moest voor zijn vrijstelling de volgende som neertellen:
 $100 \text{ Fr.} + (146:25) \times 50 \text{ Fr.} = 100 \text{ Fr.} + 5 \times 50 \text{ Fr.} = 350 \text{ Fr.}$
- het maximum der te betalen som werd op 1200 Fr. vastgesteld, hoe hoog het bedrag der betaalde belastingen ook mocht zijn.

PLAATSVERVANGING

Goedgekeurden, die over de nodige financiële middelen beschikten, konden een plaatsvervanger kopen. De te betalen prijs was uitsluitend het resultaat van de overeenkomst tussen de twee betrokken partijen. De prijzen waren zo uiteenlopend in één en dezelfde periode dat men er moeilijk konklusies uit kan trekken. Zo konden wij bijvoorbeeld vaststellen dat in de loop van het laatste trimester van 1806, in het departement der Twee-Nethen (provincie Antwerpen), plaatsvervangingskontrakten afgesloten werden waarvan de bedragen schommelden tussen ca. zeventienhonderd en vijfduizend vijfhonderd frank. Wat echter ook de overeengekomen prijs mocht wezen, één faktor bleef steeds konstant: hij, die zich liet vervangen, moest aan de hoofd-

ontvanger der belastingen van zijn departement een som van honderd frank laten geworden als betaling van de militaire kledij en uitrusting van zijn plaatsvervanger. Indien een plaatsvervanger deserteerde voor hij twee jaar gediend had, dan moest de vervangen dienstplichtige zorgen voor een nieuwe plaatsvervanger of zelf onder de wapens komen.

LOTING.

Met de invoering van de loting door genummerde briefjes werd ook een variante op het klassieke systeem van plaatsvervanging geschapen: de substitutie. Deze substitutie was enkel mogelijk tussen dienstplichtigen van dezelfde militieklas en uit hetzelfde vredegerichtskanton.

Zij bestond doodeenvoudig in het omruilen, mits onderling akkoord der twee betrokkenen en toelating van de onderprefekt, van de getrokken nummers. De substitutie was wel riskanter dan de klassieke plaatsvervanging want men liep immers zelfs met een hoger nummer nog gevaar later toch nog onder de wapens geroepen te worden. De loting door trekking van genummerde briefjes en het systeem van de substitutie werden ingesteld door de wet van 26 augustus 1805. Ook deze wet bleef geldig gedurende gans de Franse periode.

In vijf wel bepaalde gevallen kon een dienstplichtige, indien hij zulks vroeg, van de gunst genieten "d'être mis à la fin du dépôt". Dit betekende achteraan op de lijst der goedgekeurde en voor opleiding beschikbare dienstplichtigen ingeschreven te worden en aldus slechts als een der laatsten van de militieklas van zijn vredegerichtskanton opgeroepen te worden. Deze gunst kon toegepast worden op de volgende categorieën:

- de loteling waarvan de broer als dienstplichtige van een vroegere lichting bij het actief leger diende of in aktieve dienst overleden was (op voorwaarde dat geen enkele nog in leven zijnde broer reeds van deze gunst

- genoten had);
- de enige zoon van een weduwe;
- de oudste van drie wezen;
- diegene van een tweeling, die het hoogste nummer van beiden getrokken had;
- de loteling waarvan de vader vóór een door de wet bepaalde datum de ouderdom van eenenzeventig jaar bereikt had en door handenarbeid aan de kost moest komen (op voorwaarde dat geen enkele nog in leven zijnde broer reeds van deze gunst genoten had).

In de praktijk zijn er ook wel gevallen waar deze gunstmaatregel ook uitgebreid werd tot de oudste zoon van een weduwe of tot de loteling waarvan een broer wegens in dienst opgelopen verwondingen uit de dienst ontslagen werd. In het kanton BERGEN OP ZOOM blijken ook sommige lotelingen waarvan de broer als vrijwilliger in dienst was van deze maatregel genoten te hebben.

Wie niet persoonlijk aanwezig was bij de loting en door het voor hem getrokken nummer aangeduid werd voor inlijving, had een maand tijd om zich aan te bieden bij de rekruteringskapitein van zijn arrondissement of om binnen dit tijdsbestek een plaatsvervanger te doen aanvaarden. Deed hij dit niet dan werd hij tot weerspanning dienstplichtige verklaard en veroordeeld tot een boete gaande van vijfhonderd frank tot vijftienhonderd frank; zijn ouders werden voor de betaling van deze boete burgerlijk aansprakelijk gesteld. Bovendien werd hij vijf jaar ter beschikking van de regering gesteld en naar een depot voor weerspanninge dienstplichtigen gezonden. De dienstplichtige, die wel tegenwoordig was bij de loting maar zich niet op de voorziene datum aanbood om bij zijn korps ingelijfd te worden, onderging hetzelfde lot.

Het contingent dat door een bepaalde militieklas moest

geleverd worden, werd bepaald door de regering. Het ministerie van oorlog bepaalde dan in functie van het bevolkingscijfer der departementen het te leveren quotum voor elk departement. De prefekt van het departement bepaalde dan, eveneens in functie van de bevolkingscijfers, het aantal dienstplichtigen te leveren door elk van zijn arrondissementen. De onderprefekt ging op dezelfde wijze te werk om het contingent van elk van zijn vredegerichtskantons te bepalen. Er bestond dus geen gemeentelijk contingent. De loting had plaats per vredegerichtskanton op de daartoe bepaalde datum in de hoofdplaats van het vredegerichtskanton waar de burgemeester van elke gemeente met de in zijn gemeente ingeschreven lotelingen aanwezig moest zijn. In een bus, trommel of doos werden zoveel genummerde briefjes gestopt als er ingeschreven lotelingen waren in het vredegerichtskanton. Elke gemeente lootte op haar beurt. Per gemeente werden de lotelingen meestal in alfabetische volgorde opgeroepen om hun nummer te komen trekken. Bij afwezigheid van een loteling werd het lot getrokken door de burgemeester of door een daartoe gemachtigd familielid. Het was ook bij de loting dat de ingeschrevenen gemeten werden.

De juiste datum van de loting van de klas 1812 te BERGEN OP ZOOM is ons niet bekend maar aangezien de rekruteringsraad op 21.03.1813 gezeteld heeft om te oordelen over afkeuring, vrijstelling, uitstel, vervanging en dergelijke, vermoeden wij dat de loting zelf rond 10 of 11 maart 1813 moet plaats gehad hebben.

Voor de klas 1812 telde het kanton BERGEN OP ZOOM 154 ingeschreven lotelingen. Wij hebben de lotelingenlijst van deze klas even nader bestudeerd en kwamen tot de volgende vaststellingen:

Persoonlijk ingelijfd omwille van het getrokken nummer	23	(waarvan 2 daarna geweigerd werden door het betrokken regiment)
--	----	---

Ingelijfde plaatsvervangers:	4	
Ingelijfd door substitutie : (nummerruil)	2	(in werkelijkheid waren er 4 gevallen van nummerruil maar in 2 gevallen werd geen van beide betrokkenen opgeroepen)
Afgekeurd wegens lichamelijke ongeschiktheid	19	(waarvan 16 gratis, 2 met betaling en 1 niet gespecificeerd)
Uitstel om gezondheidsredenen met overheveling naar de klas 1813	3	
Vrijgesteld	3	
Niet opgeroepen	100	(waarvan 45 van de gunst genoten op het einde van de lijst der voor oproeping beschikbare dienstplichtigen geranschikt te worden)
Totaal	<u>154</u>	
	===	

Oorspronkelijk werden er dus slechts 29 inlijvingen goedgekeurd wat slechts 18,80 % van het totaal aantal ingeschrevenen bedraagt. De algemene gezondheidstoestand der lotelingen van dit kanton met slechts 19 definitief afgekeurden op 154, wat slechts 12,33 % betekent, kan zeker niet slecht genoemd worden wanneer wij weten dat, bijvoorbeeld in het ganse departement van de Dijle (de huidige provincie Brabant) voor de klas 1812 op 4163 ingeschrevenen er 1043 afgekeurd werden, wat toch ca. 25 % voorstelt.

Het is ook wel interessant even na te gaan waarom deze 19 dienstplichtigen afgekeurd werden:

Te klein bevonden (minder dan 1,544 m):	8	
Gebreken aan onderste ledematen	4	(kreupelheid, misvormde voeten, enz.)
Lies- of ingewandsbreuk	1	

Vallende ziekte	: 1
Hoofdzeer (favus)	: 2
Vervorming van ruggegraat	: 1
Bijziendheid	: 1
Niet nader vermelde oorzaak	: <u>1</u>
Totaal	19

Bij het noteren van de lichaamslengte der dienstplichtigen was het ons reeds opgevallen dat de meesten onder hen ons groter toeschenen dan de lotelingen uit bepaalde kantons van het departement van de Dijle en wij stellen inderdaad vast dat hier in het kanton BERGEN OP ZOOM slechts 8 op 154, of ca. 5,19 % te klein bevonden werden voor de klas 1812, terwijl bijvoorbeeld in de twee vrederechtskantons van Leuven voor de klas 1807, op een totaal van 399 lotelingen er 54, of 13,53 % om dezelfde reden afgekeurd werden.

De loting van klas 1813 greep plaats op 1 september 1813. Voor deze klas telde het kanton BERGEN OP ZOOM 136 ingeschrevenen. Ook deze lotelingenlijst hebben wij nader onderzocht met volgend resultaat:

Persoonlijk ingelijfd omwille van het getrokken nummer:	49
Ingelijfde vervangers	: 10
Ingelijfd door substitutie (nummerruil)	: 3
Afgekeurd wegens lichamelijke ongeschiktheid	: 21
Uitstel om gezondheidsredenen met overheveling naar de klas 1814	: 4
Vrijgesteld	: 5
Weerspannig dienstplichtige	: 1
Reeds voor de loting in dienst als plaatsvervanger voor een loteling van een vorige klas	: 1
Niet opgeroepen of zonder vermelding van verdere gegevens	: 42
(waarvan 25 gerangschikt aan het einde van de lijst wegens familiale redenen)	
Totaal	<u>136</u>

====

Het aantal inlijvingen bij deze klas (62 op 136 ingeschrevenen) bedroeg dus 45,58 %, wat dus heel wat hoger lag dan de 18,80 % van de klas 1812. Ook het aantal definitief afgekeurden lag percentsgewijs hoger: 21 op 136 of 15,44 %

maar wijst nog steeds op een tamelijk bevredigende algemene gezondheidstoestand. De redenen voor afkeuring waren bij de klas 1813 de volgende:

Te klein bevonden (kleiner dan 1,544 m)	: 3
Gebreken aan de bovenste ledematen	: 2
Gebreken aan de onderste ledematen	: 7 (kreupel, platvoeten, enz.)
Ingewandsbreuk	: 3
Hoofdzeer (favus)	: 5,
Klierkwaal	<u>: 1</u>
Totaal	21
	===

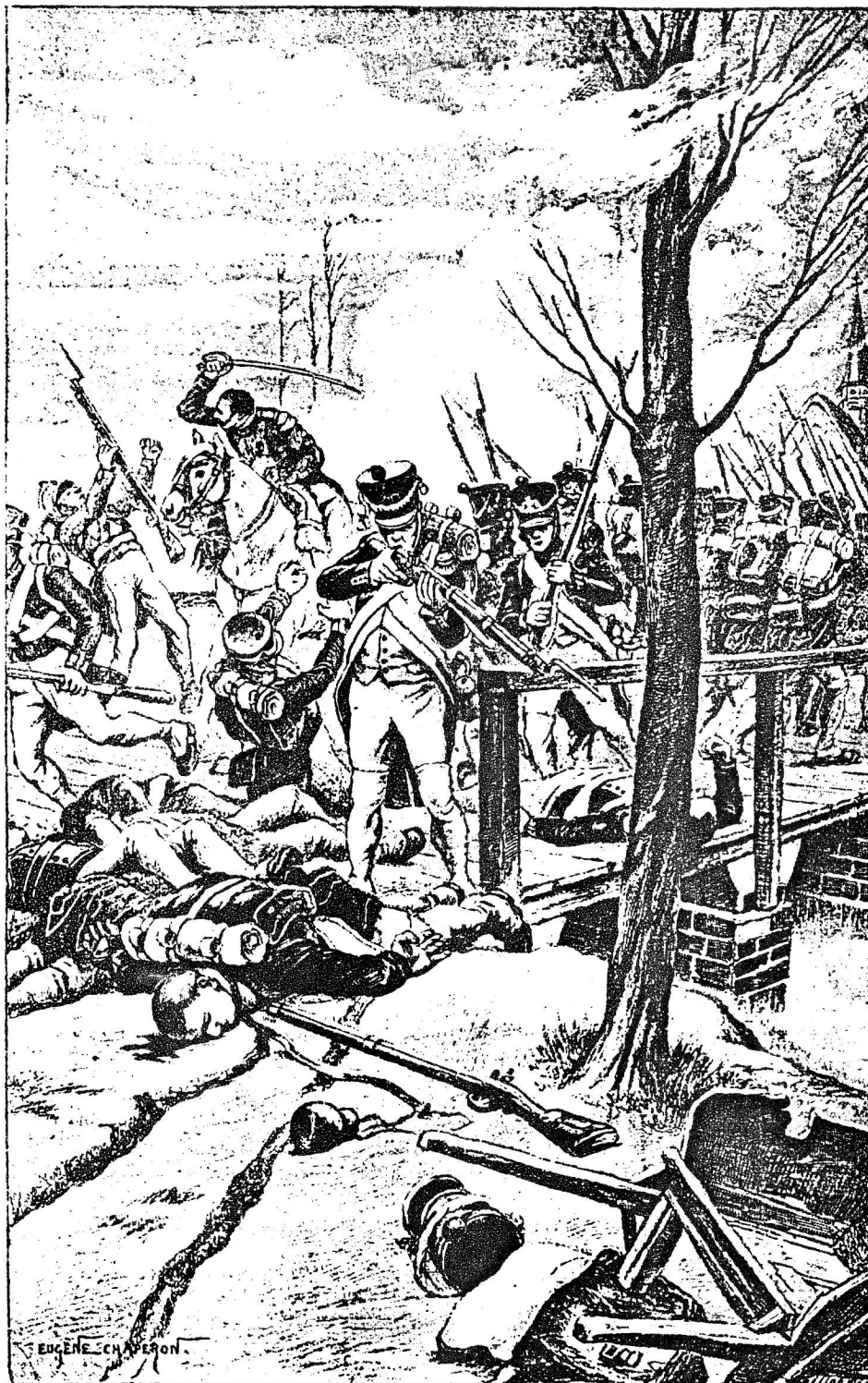
Hier is het aantal afgekeurden wegens te kleine gestalte opvallend laag: 3 op 136 lotelingen of 2,20 %.

Opmerkelijk is ook het feit dat op de twee klassen samen slechts één enkel geval van weerspanningheid genoteerd werd (QUIST Jacques, loteling van de klas 1813 der gemeente HALSTEREN). Dit doet veronderstellen dat de dienstplichtigen uit het kanton BERGEN OP ZOOM met grote gelatenheid hun lot ondergingen.

Tot hier dan onze beschouwingen betreffende klas 1812 (lotelingen geboren in 1792) en de klas 1813 (lotelingen geboren in 1793). Om iets meer te weten betreffende de latere lotgevallen van hen, die ingelijfd werden, zou men in het archief van het kasteel van VINCENNES bij Parijs de regimentregisters in kwestie moeten raadplegen. Wij zijn er echter van overtuigd dat ook in de archieven van de Zuidwesthoekgemeenten nog wel wat terug te vinden is met betrekking tot deze lotelingen en dat werk laten wij graag over aan de onvermoeibare speurneuzen van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".

Brussel, april 1988.

Eugène de Lelys.

GRAV. IMP. PAR GILLOT.

DÉFENSE DU PONT D'ARCIS-SUR-AUBE

Franse Infanterie bij de verdediging van de brug van Arcis-sur-Aube waar Napoleon I op 20 maart 1814 een nederlaag leed.

LOTELINGEN VAN DE KLAS 1812 - VREDEGERECHTSKANTON BERGEN OP ZOOM

IDENTITEIT	GEBOORTEDATUM GEMEENTE VAN INSCHRIJVING GETROKKEN NR.	VERDERE INLICHTINGEN
<u>ADRIAENSEN</u> Adrien Zoon van Pierre & RUYTER Elisabeth Landbouwersknecht 1,680 m groot	24.06.1792 WOENS DreCHT Lot nr. 13	Hij verwisselde zijn lot nr 13 met BIJLDEVROE Jacques Charles die het nr 56 getrokken had.
<u>AERTS</u> Pierre Jean Zoon van Gerard & THEUNS Adrienne Dagloner 1,685 m groot	13.04.1792 OSSENDRECHT Lot nr. 44	Op 15.05.1813 ingelijfd bij het 18 Equipage de Flottille on- der stamnummer 1511.
<u>ALLEBES</u> Chretien Zoon van Jean Jacques & CHRIS- TIAANSE Jeanne Apotheker 1,702 m groot	04.10.1792 WOUW Lot nr. 32	Liet zich vervangen door GODE- SCHALKX Jean Corneil die op 14.04.1813 ingelijfd werd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 9968.
<u>ANDRE</u> Jacques Zoon van Henry & MEYERS Marguerite Metser 1,735 m groot	27.05.1792 WOENS DreCHT Lot nr. 93	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>ARNOULTS</u> Jean Zoon van Corneil & BRANDT Cornelle Dagloner 1,670 m groot	03.03.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 16	Op 14.04.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne. Zijn inlijving werd echter niet aangenomen door het regiment.
<u>AUGUSTIJNS</u> Corneil Zoon van Jean & VADDE Petronille Landbouwersknecht 1,760 m groot	11.08.1792 WOUW Lot nr. 101	Op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.

<u>BASTIAANSE</u> Martin Zoon van Antoine & wijlen HANSSENS Adrienne. Dagloner 1,555 m groot	17.05.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 40	Verkreeg op 21.03.1813 van de rekruteringsraad uitstel we- gens een vlek op het rechter- oog en werd overgeheveld naar de klas 1813.
<u>BAX</u> Adrien Zoon van Jean & BRANT Elisabeth. Landbouwer 1,654 m groot	05.02.1792 BERGEN OP ZOOM lot nr. 1	Op 14.04.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne. Zijn inlijving werd echter niet aangenomen door het regiment.
<u>BEDAF</u> Adrien Zoon van Leonard & RAMPART Hélène Dagloner 1,708 m groot	? . ? . 1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 80	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>BERTELEN</u> Guillaume Zoon van Jacob & VAN TOLHUYS Anne Marie. Dagloner 1,235 m groot	30.01.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 94	Op 21.03.1813 afgekeurd (gra- tis) door de rekruteringsraad omdat hij te klein was.
<u>BEURKENS</u> Daniel Jean Zoon van Berend & VAN WEZEL Elisabeth Dagloner 1,657 m groot	01.05.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 127	Op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>BIERON</u> Adrien Zoon van Jean & ROELANDS Cornelia Dagloner 1,600 m groot	15.01.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 21	Op 14.04.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 9906.
<u>BLOK</u> Jean Zoon van Antoine & KERSTENS Adrienne Landbouwer 1,738 m groot	30.03.1792 WOUW Lot nr. 57	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.

<u>BQL</u> Joseph Zoon van Corneil & VERAART Jeanne Beenhouwer 1,740 m groot	17.09.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 75	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>BROOS</u> Marin Zoon van Jacques & FAES Jeanne Schoenmaker 1,580 m groot	06.11.1792 HALSTEREN Lot nr. 7	Op 14.04.1913 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 9903.
<u>BRUYS</u> Jacques Zoon van Herman & LAMMERS Dimphe Dagloner 1,650 m groot	12.08.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 92	Op 21.03.1813 afgekeurd (gra- tis) door de rekruteringsraad wegens een gebrek aan het linkerbeen.
<u>BUIJZEN</u> Marin Zoon van Godefroid & WIJNANTS Anne Marie Landbouwersknecht 1,633 m groot	01?12.1792 07?12.1792 OSSENDRECHT Lot nr. 68	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>BIJLDEVROE</u> Jacques, Charles, Jean Zoon van Govert & LEMMERS Suzanne, Elisabeth Partikulier 1,770 m groot	02.09.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 56	Op 21.03.1813 door de rekru- teringsraad op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen gesteld om- dat hij een broer onder de wa- pens had. Kreeg de toelating zijn nummer te verwisselen met ADRIAENSEN Adrien, die nr. 13 getrokken had. Op 19.04.1813 ingelijfd bij een niet nader vermeld korps van de Keizerlijke Garde onder stamnummer 3863.
<u>CAMPFENS</u> Chrétien Zoon van Norbert & VAN LOENHOUT Anne Marie Dagloner 1,625 m groot	14.12.1792 HALSTEREN Lot nr. 24	Op 21-03.1813 op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.

<u>CLARIJS</u> Jean Zoon van Lambert & JURGENS Hélène Wagenmaker 1,695 m groot	30.01.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 38	Liet zich vervangen door zijn broer Godefroid Charles, die op 19.04.1813 ingelijfd werd bij een niet nader vermeld korps van de Keizerlijke Garde onder stamnummer 3865.
<u>CLEEREN</u> Corneil Zoon van Guillaume & BRIEN Isabelle Dagloner 1,632 m groot	29.07.1792 PUTTE Lot nr. 89	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>CLEMENTZ</u> Jean Philippe Pierre Zoon van Jean Nico- las & LARIVIERE Marie Apotheker in een mi- litair hospitaal 1,??? m groot	28.10.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 30	Voorlopig vrijgesteld omdat hij door de Minister van Oorlog aangesteld werd als officier van de Gezondheidsdienst.
<u>COENEN</u> Jean Joachim Zoon van Guillaume & VERINE(ofVERNIE?) Caroline Schoenmaker 1,680 m groot	28.05.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 121	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>COOLS</u> Jean Francois Zoon van Adrien & CLAESSENS Adrienne Dagloner 1,710 m groot	24.08.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 25	Op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst als oudste zoon van een weduwe.
<u>COOPMAN</u> Antoine Zoon van Martin & MEISBERGEN Petronille Pottenbakker 1,520 m groot	28.10.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 131	Op 21.03.1813 afgekeurd (gra- tis) door de rekruteringsraad omdat hij te klein was en te- vens ook wegens onnozelheid.
<u>CORNELISSEN</u> Jacques Zoon van Corneil & BRIL Anne Marie Landbouwersknecht 1,620 m groot	01.11.1792 WOENSDRECHT Lot nr. 90	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.

<u>CROES</u> Ernestus Zoon van Francois & VANDEPLAS Lucie Hovenier 1,540 m groot	01.01.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 62	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens voorlopig op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>DANKERS</u> Jean Zoon van Martin & VOOREYEN Cathérine Huisknecht 1,735 m groot	02.10.1792 HALSTEREN Lot nr. 98	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>DE BEER</u> Corneil Zoon van Marin & VAN CAAM Marie Landbouwersknecht 1,620 m groot	30.12.1792 WOUW Lot nr. 154	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij de oudste van verschillende wezen was.
<u>DE BIE</u> Pierre Zoon van Renier & SLOEVEN Marie Landbouwer 1,640 m groot	11.03.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 35	Hij verwisselde zijn nummer 35 met VAN NECK Dirk die het nummer 137 getrokken had.
<u>DE BRUIJN</u> Adrien Zoon van Adam & VAN DALEN Cornelie Landbouwersknecht 1,665 m groot	03.05.1792 WOENSDRECHT Lot nr. 119	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>DE GRAUW</u> Corneil Zoon van Jean & BROUWERS Dimphe Huisknecht 1,675 m groot	16.06.1792 HALSTEREN Lot nr. 96	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>DE JAEGER</u> Antoine Zoon van Laurent & VANDER KNIJGT Gertrude Schippergast 1,700 m groot	30.09.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 114	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.

<u>DE JAEGER</u> Paul Jean Zoon van Evert & AUGUSTEIJN Adrienne (Beroep niet vermeld) 1,675 m groot	21.10.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 145	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>DE JONG</u> Antoine Zoon van Jean & WILLEMSE Jeanne Cornelie Landbouwersknecht 1,695 m groot	27.10.1792 WOENSDRECHT Lot nr. 105	Op 21.03.1813 afgekeurd (met betaling van 150 Fr. heffing) wegens liesbreuk aan rechter- zijde.
<u>DE KONINCK</u> Adrien Zoon van Pierre & HUIJGEN Adrienne Huisknecht 1,725 m groot	18.04.1792 HALSTEREN Lot nr. 79	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>DE NOKKER</u> Jean Zoon van Adrien & LIER Elisabeth Kleermaker 1,620 m groot	22.04.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 27	Op 14.04.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder het stamnummer 9907.
<u>DE RUISSEAU</u> Jacques Guillaume Zoon van Jean Guil- laume & VAN HOREN Marie Marguerite Schoenmaker 1,785 m groot	22.07.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 91	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>DE RIJK</u> Jean Zoon van Daniel & DONGEN Cornelie Dagloner 1,760 m groot	07.03.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 48	Op 19.04.1813 ingelijfd bij een niet nader vermeld korps van de Keizerlijke Garde on- der stamnummer 3866.
<u>DE VOS</u> Adrien Zoon van Jacques & STREIJKERS Jeanne Bakker 1,700 m groot	07.01.1792 HALSTEREN Lot nr. 46	Op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.

<u>DIETZ</u> Charles Chrétien Zoon van Frédéric Charles & BULER Henriette Drukker/Boekhandelaar 1,790 m groot	01.02.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 19	Op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij een broer had die in aktieve dienst geweest was en afgekeurd werd.
<u>FEBER</u> Adrien Zoon van Antoine & GYSEN Agnité Timmerman 1,780 m groot	13.09.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 42	Op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij de oudste van verscheidene wezen was.
<u>FOWLEN</u> Benjamin Zoon van Johan & HEILIGENWORP Jeannetje (Beroep niet vermeld) (Lengte niet vermeld)	02.05.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 99	Op 31.03.1813 door de rekruteringsraad vrijgesteld van militaire verplichtingen omdat hij als vrijwilliger in aktieve dienst was bij het 123 Regt Infanterie de ligne.
<u>GELTEN</u> Chrétien Zoon van Arnold & BUURMANS Petronille Dagloner 1,710 m groot	28.09.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 135	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>GLOMPEN</u> Antoine Zoon van Martin & BOGAART Isabelle (Beroep niet vermeld) (Lengte niet vermeld)	16.08.1792 HUYBERGEN Lot nr. 76	Op 21.03.1813 afgekeurd (gratis) door de rekruteringsraad wegens vallende ziekte en razernij.
<u>GREGOIRE</u> Martin Zoon van Pierre Jo- seph & DESHUNOIS Marie Josephe Tolbeambte 1,553 m groot	06.09.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 29	Op 14.04.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 9909.
<u>GROEN</u> Jean Zoon van Pierre & VANSTRAATEN Guil- helmine Timmerman 1,772 m groot	28.01.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 15	Op 19.04.1813 ingelijfd bij een niet nader vermeld korps van de Keizerlijke garde onder stamnummer 3864.

<u>GIJSEN</u> Jacques Zoon van Jean & DENEYS Jeanne Dagloner 1,525 m groot	28.11.1792 PUTTE Lot nr. 12	Op 21.03.1813 afgekeurd (gratis) omdat hij te klein was.
<u>HAGENAARS</u> Walherus Zoon van Pierre & HOPMANS Petronille Hovenier 1,770 m groot	10.11.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 85	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>HAGENAERS</u> Adrien Zoon van Corneil & SENTEN Marie Metser 1,600 m groot	29.05.1792 WOUW Lot nr. 107	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij de oudste van verscheidene wezen was.
<u>HAGENERS</u> Jean Zoon van Pierre & VANDENBRANDE Suzanne Huisknecht 1,665 m groot	22.04.1792 HALSTEREN Lot nr. 63	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>HANSEN</u> Pierre Jacques Zoon van Henry & DE WOLF Wilhelmine Bakker 1,815 m groot	03.08.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 84	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>HAPKA</u> Conrad Zoon van Jacques & MEYERS Marie (Beroep niet vermeld) (Lengte niet vermeld)	07.12.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 120	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>HARTEN</u> Nicolas Zoon van Nicolas & VAN MISSEN Guilhelmine Dagloner 1,720 m groot	17.10.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 49	Op 22.06.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 10.678.

<u>HELMONT</u> Philippe Zoon van Philippe & OTS Jeanne Dagloner 1,560 m groot	10.09.1792 WOENS DreCHT Lot nr. 87	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>HERTOGHS</u> Adrien Zoon van Jean & VAN LOENHOUT Marie Dagloner 1,677 m groot	24.09.1792 WOENS DreCHT Lot nr. 103	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>HOEKS</u> Jean Corneil Zoon van Pierre & MARTENS Anne Cornelia Dagloner 1,473 m groot	04.10.1792 OSSENDRECHT Lot nr. 139	Op 21.03.1813 afgekeurd (gra- tis) omdat hij te klein was en eenzeer zwak gestel had.
<u>HOENDERVANGERS</u> Joseph Zoon van Marin & HERTOGHS Marie (Beroep niet vermeld) 1,690 m groot	21.08.1792 WOUW Lot nr. 153	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst als oud- ste zoon van een weduwe.
<u>HOPMANS</u> Mathias Zoon van Wauthier & MELSEN Marie, Cathérine Dagloner 1,720 m groot	11.06.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 113	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>HUSSAARDS</u> Pierre Zoon van Gerard & VAN OEVELE Cathérine Dagloner 1,??? m groot	25.12.1792 WOENS DreCHT Lot nr. 20	Kreeg op 21.03.1813 uitstel wegens mogelijk geneesbaar hoofdzeer en werd overgehe- veld naar de klas 1813.
<u>HUYSMANS</u> Theodore Zoon van Henry & NEPERS Hélène Huisknecht 1,565 m groot	20.01.1792 HALSTEREN Lot nr. 77	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.

<u>JACOBS</u> Gerard Zoon van Jacques & BALIX Anne Cornelia Landbouwer 1,690 m groot	10.05.1792 WOUW Lot nr. 2	Op 16.05.1813 ingelijfd bij het 8 Bataillon des Ouvriers mi- litaires onder stamnummer 12.
<u>JANSEN</u> Pierre Zoon van Jean Bap- tiste & DE KONING Jeanne Dagloner 1,545 m groot	11.10.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 60	Op 21.03.1813 afgekeurd door de rekruteringsraad wegens een niet nader vermeld lichaams- gebrek.
<u>KEYL</u> Jean Henry Zoon van Mathieu Corneil & KOPSCHANS- KY Marie Elisabeth (Beroep niet vermeld) 1,??? m groot	04.01.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 151	Voorlopig vrijgesteld van mi- litaire verplichtingen omdat hij zich in krijgsgevangenschap bevond als militair toebeho- rend tot een der vroegere Hollandse infanterieregimen- ten (5 Regt Infanterie).
<u>KIEMANS</u> Jacques Zoon van Jean & PAANEN Jeanne Dagloner 1,570 m groot	14.01.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 37	Op 14.04.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 9910.
<u>KLAESEN</u> Guillaume Zoon van Jean & HOGEMOET Marie Dagloner 1,643 m groot	26.12.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 115	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>KOCH</u> Pierre Zoon van Henry & DIRKEN Cathérine Kleermaker 1,670 m groot	21.07.1792 WOENSRECHT Lot nr. 112	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>KOCH</u> Pierre Zoon van Pierre & VAN LOON Anne Cornelia Kleermaker 1,552 m groot	12.02.1792 OSSENDRECHT Lot nr. 33	Op 21.03.1813 afgekeurd (gra- tis) door de rekruteringsraad wegens verstokt hoofdzeer.

<u>KOPKENS</u> Jacques Zoon van Jean & PRE (of FRE?) Marie Pottenbakker 1,620 m groot	08.11.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 125	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst als oudste zoon van een weduwe.
<u>KOUDSYN DUINKERKE</u> Jean Zoon van Jean & KOUDSYN Louise Apolonie Kleermaker 1,555 m groot	11.10.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 4	Op 21.03.1813 afgekeurd (gratis) door de rekruteringsraad wegens vervorming van de ruggegraat.
<u>KRAMER</u> Jean Adrien Zoon van Pierre & VANDER BURGHT Cornélie Huisknecht 1,675 m groot	16.11.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 102	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>LANDVOEGS</u> Chrétien Zoon van Frederic & RIN (of Bin?) Hen- rica Philippine Dagloner 1,614 m groot	21.06.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 41	Op 21.03.1813 op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst als enige zoon van een weduwe.
<u>LIND</u> Jean Zoon van Gerard & JANSEN Marie Schippergast 1,768 m groot	26.08.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 54	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>LODIERS</u> Gerard Zoon van Marin & JOOSE Adrienne Landsarbeider 1,641 m groot	09.07.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 47	Op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat zijn vader 71 jaar oud was en door handenarbeid aan de kost moest komen.
<u>LOOS</u> Marin Zoon van Godefroid & VERHAGEN Adrienne Landbouwersknecht 1,638 m groot	27.01.1792 WOUW Lot nr. 17	Op 14.04.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 9966.

<u>LUYCKS</u> Jean Zoon van Hubert & ELSAKKERS Jeanne Cathérine Dagloneer 1,537 m groot	25.11.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 126	Op 21.03.1813 afgekeurd (gratis) door de rekruteringsraad omdat hij te klein was en een zwak gestel had.
<u>MAES</u> Pierre jean Zoon van Gommaire & VAN EMMEN Jeanne Elisabeth Dagloneer 1,670 m groot	29.06.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 128	Niet opgeroepen wegens het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst als oudste zoon van een weduwe.
<u>MOORS</u> Corneil Francois Zoon van Corneil & MICHILSEN Adrienne Partikulier 1,735 m groot	30.05.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 81	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>NIEUWKERKE</u> Corneil Zoon van Corneil & VAN AS Marie Huisknecht 1,600 m groot	29.01.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 66	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>NUYTEN</u> Deonise Zoon van Jacques & DE KONING Anne Dagloneer 1,630 m groot	07.04.1792 HALSTEREN Lot nr. 9	Op 21.03.1813 op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst als oudste zoon van een weduwe.
<u>PEETERS</u> Corneil Zoon van Joseph & VAN LOON Marie Kleermaker 1,675 m groot	12.03.1792 WOUW Lot nr. 58	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst als enige zoon van een weduwe.
<u>POTTERS</u> Antoine Zoon van Marin & VANHOOF Jeanne Landbouwer 1,757 m groot	02.06.1792 (') WOUW Lot nr. 117	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.

(') Ergens werd in het register een vergissing begaan, öfwel in de geboortedatum öfwel in de namen der ouders, want twee geboorten in hetzelfde gezin op vijf maand tijd is wel een beetje teveel van het goede.

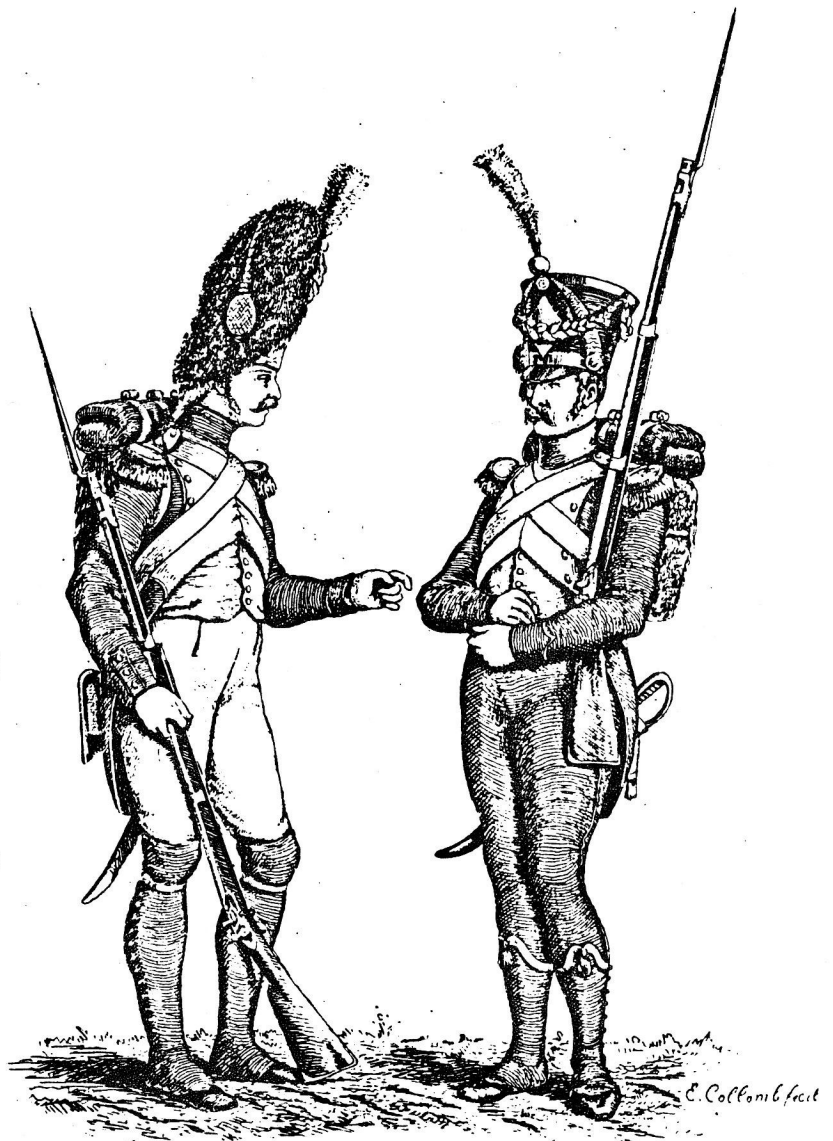
<u>POTTERS</u> Jacques Zoon van Jean & STRYERS Adrienne Landbouwer 1,632 m groot	01.08.1792 WOUW Lot nr. 28	Op 14.04.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 9908.
<u>POTTERS</u> Jean Zoon van Marin & VAN HOOF Jeanne Landbouwer 1,755 m groot	02.01.1792 (') WOUW Lot nr. 78	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>PREIS</u> Herman Zoon van Henry & DUKKERS Petronille Kleermaker 1,650 m groot	22.06.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 141	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>QUIST</u> Jacob Corneil Zoon van Jacob & MOLIGRAM Cornelia Metser 1,730 m groot	26.05.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 69	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>QUIST</u> Jean Zoon van Jean & QUIST Marie Lanarbeider 1,648 m groot	03.05.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 36	Hij liet zich vervangen door THOMAS Jean Carl, die op 02. 05.1813 ingelijfd werd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 10648.
<u>RINGOET</u> Leonard Zoon van Jean Bap- tiste & DE BLAAY Cornelia Landbouwersknecht 1,600 m groot	05.03.1792 WOUW Lot nr. 146	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>SCHEEPERS</u> Corneil Zoon van Marin & VANDENBOOM Elisabeth Voermansgast 1,565 m groot	12.10.1792 WOUW Lot nr. 52	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.

(') Zie noot op bladzijde 35

LANCIER ROUGE
Rode Lansier

2e Regiment Lichte Ruitery
- Lansiers van de Keizer-
lijke Garde.
(Gevormd in 1810 op basis
van het 1e Regt Huzaren
v/d Hollandse Koninklijke
Garde van Lodewijk Napoleon

Grenadier Inf.^e de Ligne 1809
Grenadier der
Linie Infanterie

Voltigeur Inf.^e Legere
Voltigeur der
Lichte Infanterie

<u>SCHEERS</u> Mathieu Zoon van Jean & LEUVEN Cathérine Kleermaker 1,655 m groot	03.09.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 71	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst als oudste zoon van een weduwe.
<u>SCHOEN</u> Jean Zoon van Corneil & VERHAART Anne Cornelia Landbouwer 1,790 m groot	05.08.1792 OSSENDRECHT Lot nr. 18	Op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst als oudste zoon van een weduwe.
<u>SCHOT</u> Jacques Gerrit Zoon van Hubert & NEDERVEEN ? Visser 1,625 m groot	23.09.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 149	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst als oudste zoon van een weduwe.
<u>SCHUURBIERS</u> Martin Zoon van Sébastien & LAMMERS Cornelia Hovenier 1,650 m groot	01.12.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 148	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>SMETS</u> Michel Pierre Zoon van Bartholomé & VANDE VIJVER Elisabeth Bureelhoofd le Bureel der stad BERGEN OP ZOOM 1,690 m groot	05.02.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 140	Op 21.03.1813 afgekeurd (met betaling van 250 Fr. heffing) door de rekruteringsraad wegens bewezen bijziendheid.
<u>SMITS</u> D. Corneil Zoon van Gisbert & HENDRICX Marie Knecht/landarbeider 1,748 m groot	21.12.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 136	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>SOMERS</u> Adrien Zoon van Marin & VAN ROYEN Marie Knecht 1,730 m groot	03.06.1792 HALSTEREN Lot nr. 124	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.

<u>STEERS</u> Jean Pierre Zoon van Francois & PREIS Thérèse Metser 1,570 m groot	01.12.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 150	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>STOFFELS</u> Jean Zoon van Martin & NEEFS Dimphe Knecht 1,610 m groot	13.08.1792 HALSTEREN Lot nr. 123	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst als oud- ste van verscheidene wezen.
<u>STOK</u> Leonard Zoon van Jean & VERMEEREN Marie Knecht 1,680 m groot	03.07.1792 HALSTEREN Lot nr. 129	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>SWAAK</u> Henry Zoon van Mathieu & SCHAK Marie Knecht 1,600 m groot	02.04.1792 HALSTEREN Lot nr. 83	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>THIJSSEN</u> Gabriel Zoon van Adrien & VAN OSTAY Anne Cathérine Landbouwersknecht 1,596 m groot	31.01.1792 WOENSDRECHT Lot nr. 118	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst als oud- ste van verscheidene wezen.
<u>UYTDENWILLIGEN</u> Francois Zoon van Adrien & VAN DER BAEK (of VAN DER BEEK?) Cornelia Landbouwer 1,660 m groot	21.10.1792 WOUW Lot nr. 73	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>VAN ACHTMAEL</u> Erasme Zoon van Chrétien & TILBORGS Marie Landbouwersknecht 1,710 m groot	23.04.1792 HUYBERGEN Lot nr. 86	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en voorlopig op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.

<u>VAN BEEK</u> Guillaume Zoon van Pierre Jean & SLOOVEN (SLOO- REN?) Anne Marie Landbouwersknecht (Lengte niet vermeld)	22.05.1792 WOENS DRECHT Lot nr. 5	Op 21.03.1813 afgekeurd (grat- tis) door de rekruteringsraad wegens een gebrek aan de benen.
<u>VAN BOXEL</u> Laurent Zoon van Pierre & CLANKERS Cornelia Zadelmaker 1,713 m groot	19.12.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 100	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens voorlopig op het einde van de lijst der be- schikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>VAN BRUGGERS</u> Jacques Zoon van Pierre & MENIE Marie Cathé- rine Dagloner 1,682 m groot	15.10.1792 WOENS DRECHT Lot nr. 50	Hij verwisselde zijn nummer 50 met VAN OPDORP Henry die het nummer 109 getrokken had en werd bovendien op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen gerangschikt omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>VAN CAMPEN</u> Corneil Zoon van Jean Bap- tiste & TILLEMAARS Anne Cathérine Landbouwersknecht 1,??? m groot	03.12.1792 WOENS DRECHT Lot nr. 82	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>VAN DE KAR</u> Jean Zoon van Adrien & DENKEN Adrienne Dagloner 1,512 m groot	09.12.1792 WOUW Lot nr. 72	Op 21.03.1813 afgekeurd (gra- tis) omdat hij te klein was.
<u>VAN DE KAR</u> Pierre Zoon van Adrien & ELSAKKER Jeanne Landbouwer 1,660 m groot	16.12.1792 WOUW Lot nr. 104	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had werd bovendien op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>VANDEKASTEELE</u> Jean Zoon van Adrien & SLOOTMANS Cornelia Dagloner 1,670 m groot	11.12.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 59	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en voorlopig op het einde van lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.

<u>VAN DEN BERG</u> Adrien Zoon van Dingeman & LINDEN Petronille Landbouwersknecht 1,655 m groot	27.09.1792 WOENS DRECHT Lot nr. 14	Op 14.04.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 9904.
<u>VAN DEN BERG</u> Jacques Zoon van George & VAN GINNEKEN Marie Landbouwersknecht 1,723 m groot	30.11.1792 WOUW Lot nr. 34	Op 15.05.1813 ingelijfd bij het 18 Equipage de Flottille on- der stamnummer 1509.
<u>VAN DEN BERG</u> Pierre Zoon van Jean & VAN ELSAKKERS ? Landbouwersknecht 1,668 m groot	17.05.1792 WOUW Lot nr. 31	Op 15.05.1813 ingelijfd bij het 18 Equipage de Flottille onder stamnummer 1508
<u>VAN DEN BROEK</u> Pierre Zoon van Adrien & LEYDEKKERS Anne Marie Orgelspeler 1,690 m groot	20.09.1792 HALSTEREN Lot nr. 133	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>VAN DER HOEVEN</u> Philippe Corneil Zoon van Adrien & PIKAAR Sara Leurder 1,595 m groot	25.11.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 10	Kreeg op 21.03.1813 uitstel wegens zwak gestel en werd overgeheveld naar de klas 1813.
<u>VAN DER POEL</u> Corneil Zoon van Jean & JANSSENS Jeanne Landbouwer 1,??? m groot	25.04.1792 OSSENDRECHT Lot nr. 3	Op 15.05.1813 ingelijfd bij het 18 Equipage de Flottille onder stamnummer 1507
<u>VAN DER SCHOOT</u> Arnold Zoon van Corneil & VAN REYEN Jeanne Timmerman 1,675 m groot	03.02.1792 HALSTEREN Lot nr. 134	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.

<u>VAN DER VEEN</u> Jacob Zoon van Jacob & VAN DER KUYN Pau- line Guilhelmine Visser 1,??? m groot	03.10.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 106	Op 21.03.1813 afgekeurd door de rekruteringsraad wegens ingeworteld hoofdzeer.
<u>VAN DER VEN</u> Pierre Jean Zoon van Jean & ROMBOUTS Marie Bakker (Lengte niet vermeld)	20.01.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 130	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst als oud- ste zoon van een weduwe.
<u>VAN DESSEL</u> Jacques Zoon van Pierre & SCHROONS Jeanne Dagloner 1,600 m groot	28.02.1792 HALSTEREN Lot nr. 51	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>VAN DORST</u> Corneil Zoon van Guillaume & VAN KAAM Jeanne Dagloner 1,630 m groot	14.08.1792 HALSTEREN Lot nr. 39	Op 14.04.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 9911.
<u>VAN DORT</u> Adrien Jacques Zoon van Jean Cor- neil & HUYSMANS Cor- nelie Marguerite Schippergast 1,705 m groot	08.04.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 8	Op 21.03.1813 op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>VAN DORT</u> Willem Chrétien Zoon van Guillaume & GUMPERTS Gisbertine Apotheker 1,790 m groot	13.05.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 11	Op 21.03.1813 op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.
<u>VAN DIJK</u> Corneil Zoon van Dionis & DELAAT Jeanne Dagloner 1,630 m groot	???.?.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 74	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.

<u>VAN DIJCK</u> Corneil Zoon van Jean & DE WILDE Cornelia Dagloner 1,735 m groot	??,??,1792 NIEUW- Lot nr. 138	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>VAN EGERAET</u> Gaspard Zoon van Guillaume & ELST Adrienne Dagloner 1,675 m groot	25.06.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 53	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>VAN ELSAKKERS</u> Corneil Zoon van Jean & VAN DEN EYNDEN Jeanne Huisknecht 1,605 m groot	19.05.1792 HALSTEREN Lot nr. 26	Op 02.04.1813 op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst als oud- ste van verscheidene wezen.
<u>VAN GASTEL</u> Antoine Zoon van Arnauld & GIELEN Jeanne Landbouwersknecht 1,596 m groot	04.04.1792 WOUW Lot nr. 70	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>VAN GENNEP</u> Gisbert Zoon van Guillaume & VERDULT Dimphe (Beroep niet vermeld) 1,730 m groot	08.09.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 67	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>VAN LOON</u> Jacques Zoon van Jean & VERMEEREN Anne Isabelle Landbouwersknecht 1,610 m groot	03.06.1792 OSSENDRECHT Lot nr. 43	Op 14.04.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 9912.
<u>VAN MIEGOM</u> Jean Zoon van Corneil & HEEREN Lucia Dagloner 1,570 m groot	13.09.1792 HALSTEREN Lot nr. 55	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.

<u>VAN NECK</u> Dirk Zoon van Jacques & VAN ROIY Petronille Ketellapper 1,625 m groot	05.08.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 137	Hij ruilde zijn nummer 137 met het nummer 35 van DE BRIE Pierre en werd op 14.04.1813 ingelijfd bij het 36 Regt Infan- terie de ligne.
<u>VAN OEVELEN</u> Jacques Zoon van Corneil & TOLLEMANS Anne Dimphe Dagloner 1,675 m groot	22.01.1792 WOENS DRECHT Lot nr. 143	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>VAN DOORSCHOT</u> Jean Zoon van Jean & VAN DEN EYNDE Petronille Landbouwersknecht 1,645 m groot	23.05.1792 WOUW Lot nr. 144	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst als oud- ste van verscheidene wezen.
<u>VAN OPDORP</u> Pierre Henry Zoon van Pierre & HOPMAN Adrienne Partikulier 1,610 m groot	21.11.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 109	Hij ruilde zijn nummer 109 met het nummer 50 van VAN BRUGGEN (of VAN BRUGGERS?) Jacques. Ondanks dit veel lager nummer werd hij toch niet opgeroepen.
<u>VAN OSTAHEY</u> Jean Zoon van Leonard & SUYKERBUYK Dimphe Dagloner 1,675 m groot	25.08.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 95	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>VAN PUL</u> Antoine Zoon van Hubert & BIJNAERS Martine Landbouwersknecht 1,654 m groot	29.08.1792 WOUW Lot nr. 116	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>VAN TIGGELEN</u> Henry Zoon van Jean & KIEBOOM Cornelia Landbouwer 1,638 m groot	04.07.1792 WOUW Lot nr. 132	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.

<u>VAN TILLO</u> Corneil Zoon van Pierre & VANDEN BERG Jeanne Marie Landbouwersknecht 1,665 m groot	24.06.1792 HUYBERGEN Lot nr. 61	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienst- plichtigen geplaatst als oud- ste van verscheidene wezen.
<u>VAN TONGEL</u> Jean Corneil Zoon van Francois & THEIMS Anne Marie Dagloner 1,603 m groot	12.05.1792 PUTTE Lot nr. 132	Op 21.03.1813 afgekeurd (gra- tis) door de rekruteringsraad omdat zijn linkerbeen korter was dan zijn rechter.
<u>VAN VELDHOVEN</u> Corneil Zoon van Pierre & ADRIAANSE Anne Marie Dagloner 1,687 m groot	12.05.1792 WOENSDBRECHT Lot nr. 97	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>VAN ZOOM</u> Jean Francois Zoon van Jacques & VERMEEREN Anne Dagloner 1,525 m groot	27.09.1792 HALSTEREN Lot nr. 110	Op 22.03.1813 afgekeurd (gra- tis) door de rekruteringsraad omdat hij te klein was.
<u>VERBIEST</u> Jean Zoon van Daniel & VAN DEN BROEK Cathé- rine Dagloner 1,710 m groot	05.10.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 6	Op 21.03.1813 afgekeurd (gra- tis) door de rekruteringsraad wegens misvormde voeten (voor- al de linkervoet).
<u>VERBRAEK</u> Adrien Zoon van Pierre Jean & CORNELISSEN Marie Dagloner 1,539 m groot	04.06.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 108	Op 21.03.1813 afgekeurd (gra- tis) door de rekruteringsraad omdat hij te klein was.
<u>VERHAERT</u> Adrien Zoon van Adrien & LUYSTERBUREN Mar- guerite Landbouwer 1,711 m groot	02.12.1792 WOUW Lot nr. 88	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.

<u>VERHULST</u> Corneil Zoon van Pierre & VAN MEEL Adrienne Dagloner 1,610 m groot	09.09.1792 OSSENDRECHT Lot nr. 122	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had en tevens op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst als enige zoon van een weduwe.
<u>VERMEULEN</u> Charles Silvestre Zoon van César & VANPELT Marie Thérèse Student in de rechten 1,??? m groot	31.12.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 142	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>VROMANS</u> Jean Zoon van Pierre & DE GROOT Cathérine Dagloner 1,575 m groot	30.04.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 65	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>VRIJDAG</u> Jean Zoon van Henry & TALBOOM Marie Leerlooier 1,600 m groot	08.12.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 23	Op 21.03.1813 voorlopig op het eind van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had. Op 13.12.1813 ingelijfd bij het 83 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 10 789 als plaatsvervanger van DE BRUYN Adrien (loteling van de klas 1813 overgeheveld naar de klas 1814).
<u>WESENBEEK</u> Corneil Zoon van Henry & VAN DER ZANDEN ? Landbouwer 1,750 m groot	19.09.1792 HUYBERGEN Lot nr. 22	Hij liet zich vervangen door LAMBERT Jean Baptiste die op 15.04.1792 ingelijfd werd bij 36 Regt Infanterie de ligne onder stamnummer 9988.
<u>WEYTS</u> Adrien Zoon van Louis & SCHELLEKENS Marie Paardeknecht (of hoefsmid ?) 1,710 m groot	29.05.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 45	Op 15.05.1813 ingelijfd bij het 18 Equipage de Flottille onder stamnummer 1511.

<u>WOLF</u> Michel Zoon van Michel & FENNY Christine Handelaar 1,612 m groot	19.07.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 64	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>WIJNAARS</u> Martin Zoon van Jacques & VERBRUGGEN Elisabeth Landbouwer 1,650 m groot	26.05.1792 BERGEN OP ZOOM Lot nr. 147	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had.
<u>IJSERMANS</u> Charles Zoon van Jean & BRUSSELAARS Marie Dagloner 1,760 m groot	16.10.1792 NIEUW- VOSSEMEER Lot nr. 111	Niet opgeroepen dank zij het nummer dat hij getrokken had. Tevens op 21.03.1813 door de rekruteringsraad op het einde van de lijst der beschikbare dienstplichtigen geplaatst omdat hij een broer onder de wapens had.

FORT OP HOOGERWERF 1627-1650

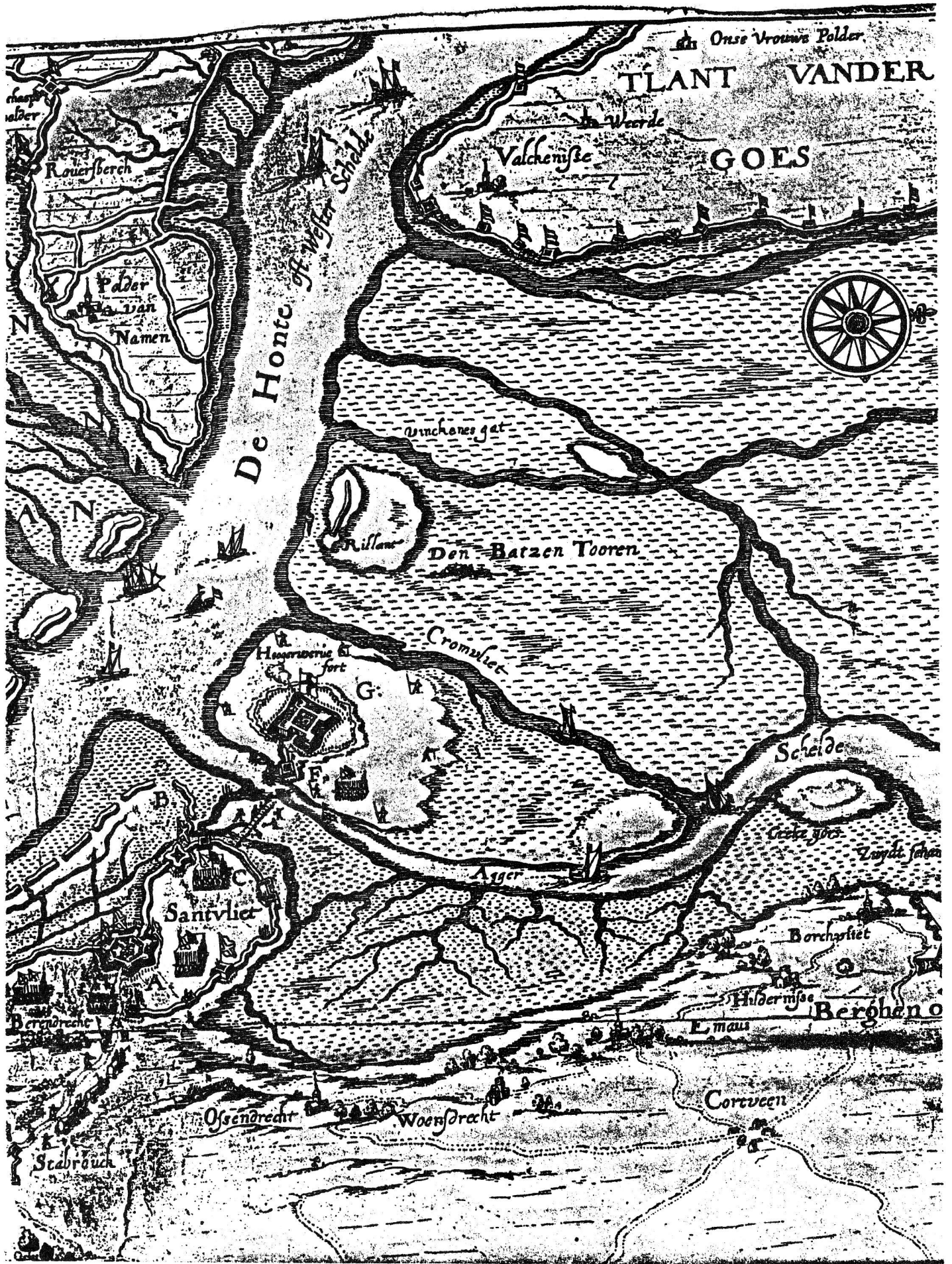
Als men op een mooie voorjaarsdag een fietstochtje maakt door de polders van Ossendrecht en Woensdrecht en men rijdt van het Oude Havenhuis (Ossendrechtse Kaai) de Anna-Maria-polder in, dan beseft men niet dat het landschap er daar ongeveer 360 jaar geleden heel anders uitzag.

De werkgroep Archeologie is met haar tot nog toe nog vruchteloze zoektocht naar het verdwenen dorp Agger ook in dit gebied terecht gekomen. Wij, (de leden van de werkgroep Archeologie) hebben hier hoogstwaarschijnlijk de resten gevonden van de manschappenverblijven van het Fort op Hoogerwerf.

De situering van dit fort in de tegenwoordige polders is op de grens van de Nieuwe Hinkelendoord/ Hoogerwerf en de Anna-Maria-polder, op de plaats waar het open gedeelte begint tussen de beide polders, bij het bosje op Hoogerwerf. (Open wegens het afgraven van de dijk.)

Dit gebied werd in 1459 herbedijkt en had toen de naam van Klein-Agger. Maar de overstromingen van 1530 en 1551 maakten dat het open lag voor verdere aanvallen van het water.

Het was ook in deze periode van watersnoden dat het hele gebied van aanzien veranderde door het ontstaan van grote kreken, waarvan de Kromvliet uitgroeide tot een bevaarbare rivier. De Kromvliet was, evenals de Agger, een aftakking van de Schelde. De Agger en de Kromvliet kwamen ongeveer ter hoogte van het Ambachtshuis (kasteeltje/Jachthuis) in de Oud-Hinkelendoord bij elkaar. Scheepvaart op de rivieren de Agger (die toen 15-20 m breed was) en de Kromvliet was mogelijk, omdat ook bij

Kaart 1

laag water de diepte nog 3 voet was (=ongeveer 90 cm). De Kromvliet hield ongeveer de lijn aan van de huidige dijk tussen Nieuw-Hinkelenoord en Van der Duijnsolder en begon via Anna-Maria-polder vanuit de Honte oftewel Westerschelde. De Kromvliet is tegenwoordig helaas helemaal verzand.

Tussen de Kromvliet en de Agger, in het zuidelijkst gedeelte, was een stelling ontstaan. Hiermee wordt een verhoging bedoeld.

Rond deze stelling, die ook met hoog water droog bleef, was een gebied van gorsingen. Dat zijn beweidbare gronden, die met laag water droog komen. Tegenwoordig noemen we dat de schorren.

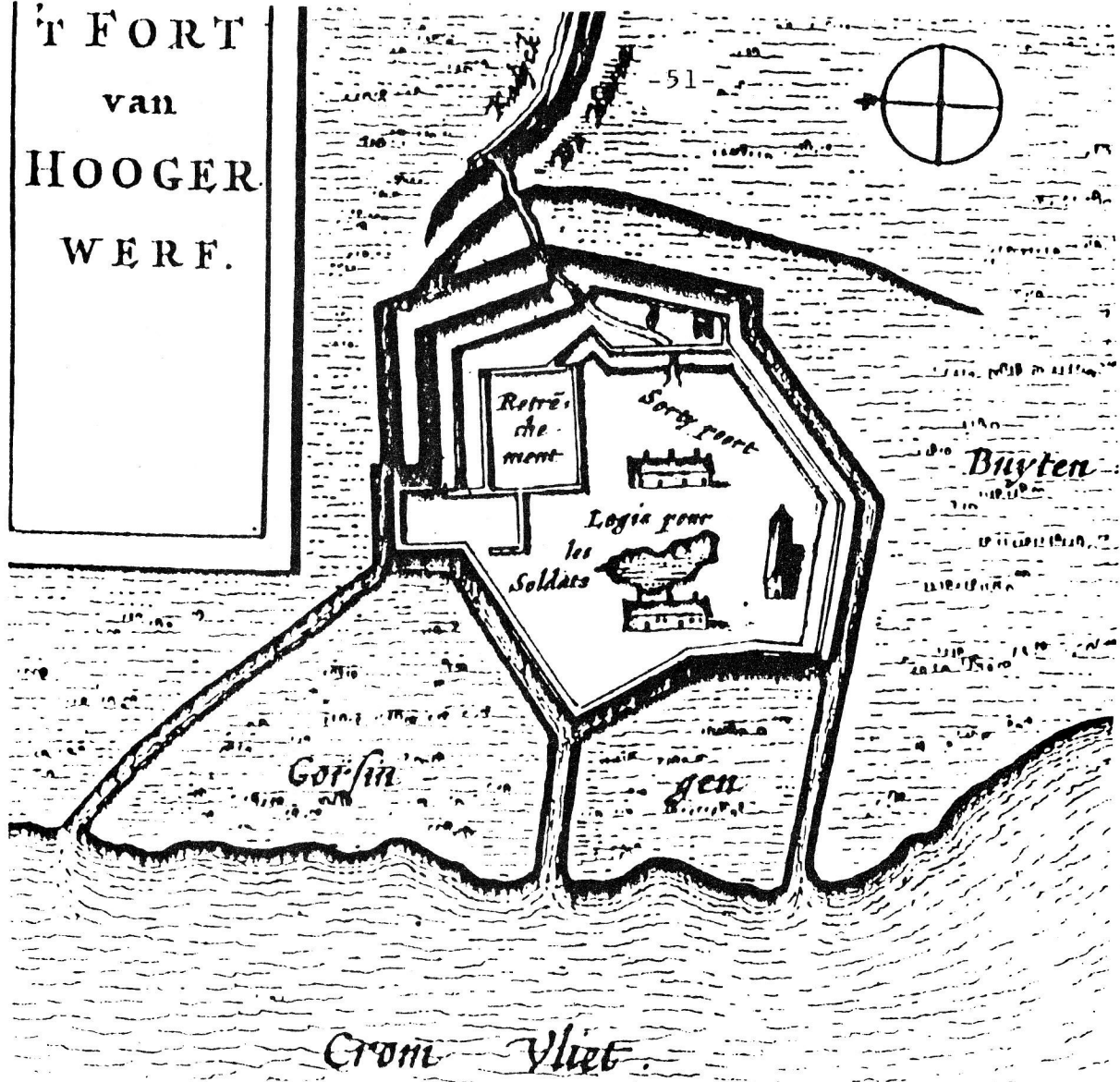
In deze periode ontstond de naam Hoogerwerf. De schippers die er langs voeren noemden het zo, omdat er een schaapskooi op stond. Het was dus waarschijnlijk een hoog boerenerf.

Men liet de schapen op de schorren weiden, maar met springvloed werden ze naar de stelling gedreven. De naam van de schaapwachter was Plun. Of deze meneer een achternaam had, vermeldt de geschiedenis niet. Wel de naam van de pachter van de gorsingen. Dat was beenhouwer Willem Helmans uit Bergen op Zoom.

Het waren ook Brabanders die de visserij en vogeljacht in pacht hadden, die in de Kille en de vele kreken rondom Hoogerwerf werden bedreven. Ook waren de schorren begroeid met Soutelle (zeekralen??), lamsoren en andere gewassen.

Zo ongeveer troffen de Spaanse huursoldaten dit eiland aan tussen Kromvliet en Agger aan de uitgang van de Schelde. We schrijven 4 augustus 1627 ten tijde van de Tachtigjarige Oorlog tussen Spanje (Filips II) en haar opstandige onderdanen in het huidige Nederland, die on-

T FORT
van
HOGER
WERF.

Afbeelding 2 (boven) en afbeelding 3 (onder)

der bevel stonden van onze Vader des Vaderlands, Willem van Oranje. Zij werden de Staatsen genoemd of ook wel de verbondenen of geuzen.

Deze oorlog heeft geduurd van 1568 tot 1648 (Vrede van Munster). Reeds in 1584 werd Willem van Oranje door Balthazar Gerards vermoord, maar de strijd ging gewoon door. Zijn zoon Maurits volgde hem op. Ook na de dood van koning Filips II werd er verder gevochten. Van 1609 tot 1621 is er nog een wapenstilstand geweest, te weten "het Twaalfjarig Bestand", maar ook daarna ging de oorlog weer "vrolijk" verder.

Reeds jaren eerder had Filips II het plan gehad om het Eiland van der Goes (Zuid-Beveland) te veroveren, maar tot dan toe had er zich nog geen goede gelegenheid voorgedaan.

Toen echter de opvolger van Maurits, zijn halfbroer Frederik Hendrik, veel manschappen nodig had om de slag bij Grolle (dit is het huidige Groenlo in Gelderland) te winnen, kwam het al half vergeten plan van Filips weer op tafel. De Spanjaarden achtten nu de tijd rijp om zich in ons gebied te versterken en hun slag te slaan. Er waren immers weinig Staatse (=Hollandse en Zeeuwse) soldaten hier. Deze waren immers bij Grolle.

Met 50 sloepen en een hoop kleine schuitjes bezet door 2000 manschappen gingen de Spaanse troepen op weg vanuit Antwerpen door het krekengebied ten westen van Zandvliet en over ondergelopen delen van Zuid-Beveland, om Goes aan te vallen, dat, zoals in de kronieken staat geschreven, "ontbloot van verdediging een ongedekt eiland" zou bieden.

Toen het eb werd, kwamen ze vlak voor Goes vast te zitten in het slijk. Maar wie A zegt moet ook B zeggen en ze stapten uit de boten en waadden richting Goes. Ze hadden het moment van de aanval zo gekozen dat dit zou

samenvallen met de jaarmarkt in Goes. Deze markt zou immers ook de bewoners van het platteland aan trekken, waardoor de Spanjaarden Goes ongemerkt zouden kunnen naderen.

De inwoners van Goes hadden de Spanjaarden toch opgemerkt en zij stuurden enige Staatse soldaten buiten de wal.

Om de schijn te wekken dat er een groot Staats leger aanwezig was, plaatste men een aantal vlaggen van openbare gemakkelikheden als militaire veldtekens op de wal. Tegelijkertijd verschenen ook de gealarmeerde burgers, zowel katholieken als protestanten, buiten de stadswallen om met vereende krachten hun bezit te verdedigen. Toen de Spanjaarden dit zagen, leek het hun beter zich in de boten terug te trekken, waar zij de vloed afwachtten om via de bedding van de Schelde weer terug te varen naar Zandvliet, waar zij een vesting hadden. Tijdens deze terugtocht kwamen zij bij een bescheiden eiland. Dit was Hoogerwerf. Dit eiland was strategisch gezien een bijzonder goede plaats om een fort (of ook wel schans genoemd) te bouwen, omdat van daar uit de scheepvaart over de Honte (=Westerschelde), Kromvliet en de Agger (=Oosterschelde) in de gaten gehouden kon worden.

Om deze controle op de rivieren nog beter mogelijk te maken, werd tezelfdertijd ook de vesting Zandvliet sterker uitgebreid. In de buurt van het verdwenen plaatsje Agger werd nog een toevluchtsoord gesticht. Het fort op Hoogerwerf werd door de Spanjaarden Sint Martin gedoopt. Hier herinnert de naam St.-Martijnsweg in de Anna-Maria-polder nog aan en mogelijk ook de Martinushoeve van de familie Goense. Het was de gewoonte van de katholieke Spanjaarden om de namen van sommige forten naar heiligen te vernoemen, zoals verschillende

A

B

C

E

D

andere forten langs de Schelde, bijvoorbeeld St.-Jacob bij Stabroek en St.-Ambrosius. In onze gewesten werd, evenals St.-Gertrudis, St.-Martinus dikwijls vereerd. Hij komt voor op het 16de eeuwse zegel van Woensdrecht en hij is ook te zien in het wapen van Halsteren.

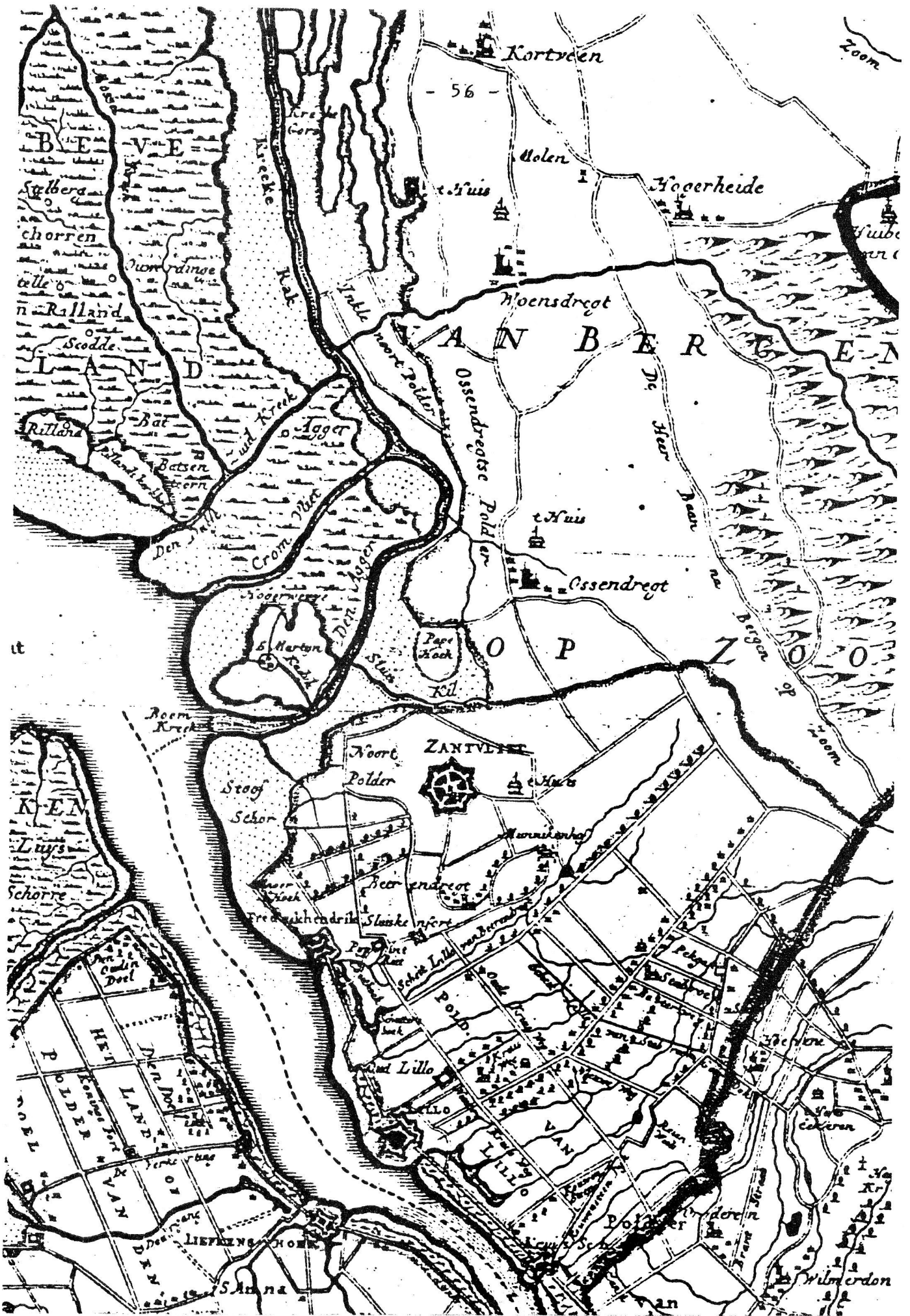
In het jaar 1632 kwam het fort Hoogerwerf evenals de Kruisschans, Stabroek en andere, met uitzondering van Zandvliet, in handen van de Staatsen. Het fort Stabroek werd weer heroverd in 1636 door de Spaanse troepen maar Hoogerwerf bleef in handen van de Staatsen tot het einde van de Tachtigjarige Oorlog. Het is vermoedelijk rond 1650 gesloopt.

OPGRAVINGEN.

Op de plaats van het vroegere fort op Hoogerwerf vond de werkgroep Archeologie nog het volgende:

- A - scherven van kruiken van Rijnlands en Westerwald steengoed.
- B - resten van vroeger aardewerk pijpen. Kenmerkend voor deze vroege pijpen is het kleine kopje (gevolg van de hoge tabaksprijs) en de naar verhouding dikke steel.
- C - resten van aardewerk kookpotten en kannen met bruinkleurig loodglazuur.
- D - Majolica (= aardewerk met tin-glazuur. Dit lijkt op Delfts blauw, maar is grover.)
 - roodbruin loodglazuur aardewerk.
- E - 2 stukken polychroom (d.w.z. veelkleurig) majolica (Hollands).
 - veel resten van stenen en dakpannen.

Bij een legerplaats zou men verwachten loden kogels te vinden, maar dit is ons niet gelukt. Het kan zijn dat het lood is vergaan door de inwerking van het zoute water. Het is echter ook mogelijk dat het gebruik van handvuurwapens, musketten en geweren nog niet zo erg algemeen was.

Kaart 4.

Voor de verdediging van de vesting Lillo werden namelijk enige jaren daarvoor 80 boogschutters vanuit Antwerpen gestuurd en geen musketiers.

Die vele resten van kruiken, kannen en pijpen gaven ons echter ook de indruk dat de soldaten niet veel meer te doen hadden dan te roken en te drinken.

Hoe men zich het fort toentertijd moet voorstellen, laat ons een tekening uit die periode zien. Of de omwalling van steen is geweest, moet sterk betwijfeld worden, maar het kan dus wel een aarden wal geweest zijn. De drie kanalen naar de Kromvliet en een kanaal richting de Agger (haven) komen op meerdere kaarten voor. Men ziet drie soldatenverblijven, waarvan wij denken de resten gevonden te hebben in de Anna-Maria-polder.

Aan de andere kant op de hoogte bij het bosje in de Nieuw-Hinkelenoord (Hoogerwerf) zijn ook wel resten gevonden, maar beduidend minder. Het kan dat hier een wachthuisje heeft gestaan bij de vertrekpoort of het zijn overblijfselen van een oude schaaпshoeve, doch dit is slechts een veronderstelling.

Er is nog een andere tekening van de Schans, maar dan meer in stervorm, waarmee toen algemeen een fort werd afgebeeld. Op een niet al te precieze kaart van Abraham Verhoeven wordt het fort ook een keer fort Royal genoemd en er wordt vermeld dat het dag en nacht bewaakt werd door een sterk garnizoen van 's Konings volk. Het woord 's Konings volk duidt er op dat het volk in dienst was van de Spaanse Koning. Het bestond uit huurlingen; in onze contreien waren dat veel Duitsers. Omstreeks 1648 eindigt de geschiedenis van het fort met het einde van de Tachtigjarige Oorlog en hiermee ook ons verhaal. Wij, als leden van de werkgroep Archeologie, hopen U ook nog eens een ander verhaal te kunnen vertellen, maar dan wel over het vinden van het verdwenen

dorp Agger dat ons nog steeds bezig houdt.

BRONVERMELDING:

Bij het samenstellen van dit artikel is gebruik gemaakt van de beschrijvingen onder de bijgevoegde kaarten en van de gegevens die soms aan de achterzijde vermeld waren.

VERANTWOORDING VAN DE BIJGEVOEGDE KAARTEN EN AFBEELDINGEN:

1. Abraham Verhoeven 1627. Deze kaart is een detail ervan.
2. Afbeelding van 't Fort Hoogerwerf; Blau + 1630.
3. Gravure van een slag bij Hoogerwerf uit het boek: "Geschiedenis des hele wereld" van Pieter v.d. Aa, 1703.
4. Fragment van een kaart van Nic Visscher, 1654.

Hoogerheide, juni 1988.

Eugène Jansen,
Werkgroep Archeologie.

WETENSWAARDIGHEDEN OVER DE POLDERS VAN HET ZUIDKWARTIER. DE ZOOMWEG ZUID

Gezien de actualiteit van de aan te leggen Zoomweg Zuid dwars door de polders van ons Zuidkwartier, willen wij de boerderijen, andere gebouwen, de bewoners en hun voorvaderen even extra onder de aandacht brengen.

Ter verduidelijking voegen we een kaart toe met het tracé van de nieuwe Zoomweg Zuid, vanaf de Zeeuwseweg (Rijksweg 58) tot aan de Belgische grens, \pm 6 km lang.

Tevens staat daarnaast een kaart van vóór de nieuwe situatie ter vergelijking.

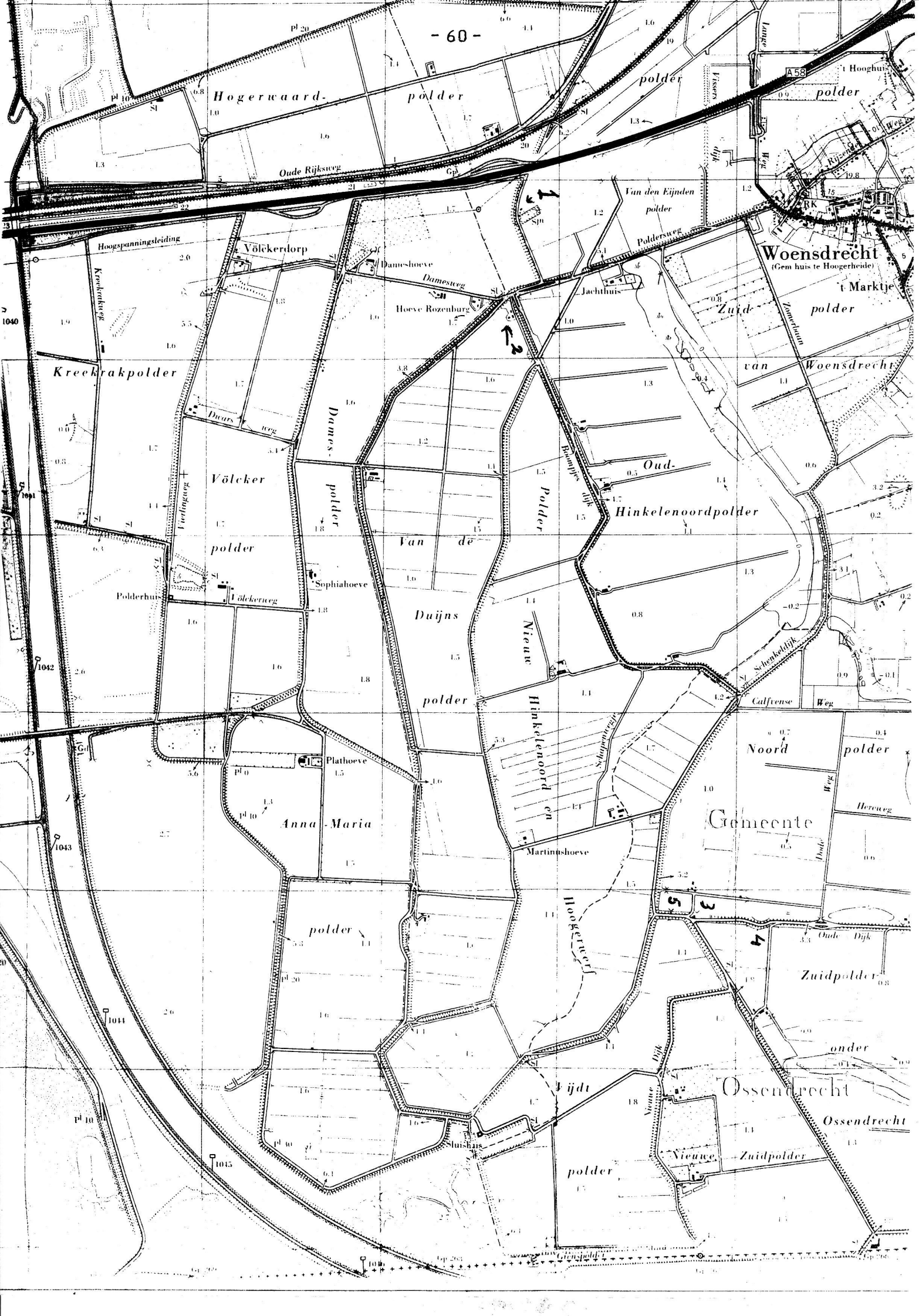
De boerderijen en gebouwen die zullen verdwijnen door de aanleg van de Zoomweg Zuid, geven wij middels een nummer op de eerstgenoemde kaart aan.

No. 1 op de kaart: adres: Caterspolder no. 5, Woensdrecht. Ingedijkt in 1861.

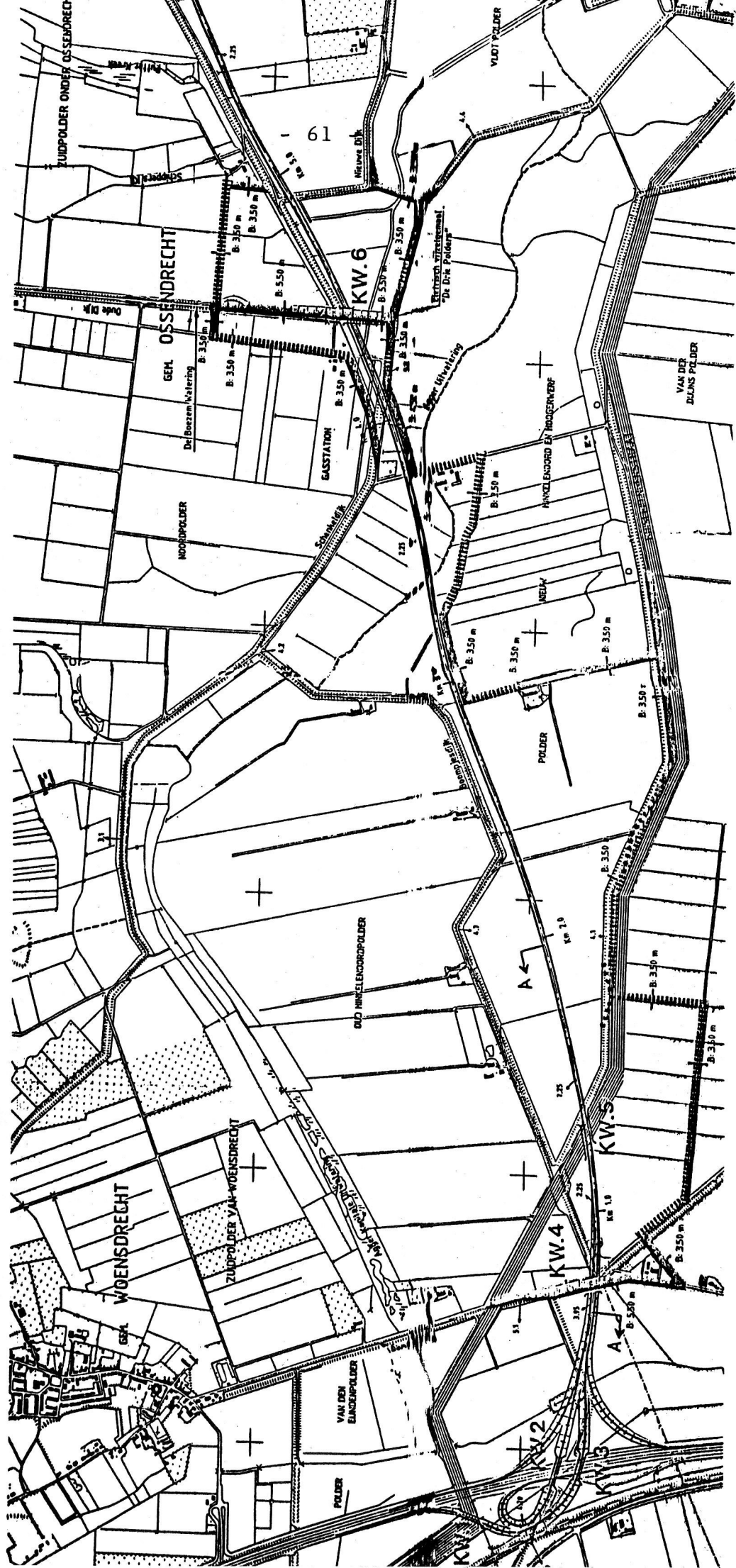
Bewoond door Christ Almekinders en de fam. Zandee-Almekinders. Zij verhuizen naar de Nieuweweg te Woensdrecht. Het huis, dat ze verlaten, is kort na de 2e W.O. herbouwd. Het oude huis van vóór die tijd is gebouwd door de fam. Poels, bekende schapenhandelaren uit Venraij.

De functie van de woning was toen een schapwachtersgezin te huisvesten. De oude Mevrouw Poels, wonende te Kapellen (België), wist ons te vertellen, dat haar familie regelmatig op werkbezoek kwam bij de fam. Almekinders en dan logeerde bij de burgemeestersfamilie Moors te Hoogerheide.

De eerste bewoners van Caterspolder no. 5 kwamen op 8 april 1879 vanuit 's-Heer Arendskerke naar Woensdrecht. Dat gezin bestond uit Cornelis Schipper en zijn vrouw Maria Lansert. Ze waren Nederlands Hervormd. Zij hadden toen drie kinderen. In Woensdrecht kregen ze nóg vier

De weergave op kaart van de huidige situatie. No. 1: Caterspolder no. 5; No. 2: Van der Duijnpolder no. 1; No. 3: Café "Het Schippershuis"; No. 4: De 300 jaar oude bocht in de Oude Dijk; No. 5: Het poldergemeaal "De Drie Polders".

De weergave op kaart van de geplande Zoomweg Zuid. K.W. = Kunstwerken. De "Leidingenstraat" is aangegeven door middel van een balk dicht tegen elkaar getekende lijnen.

Huis van de fam. Almekinders tot 1944. Het is door oorlogshandelingen verwoest.

Foto: J. v.d. Bussche.

Herbouwde woning van de fam. Almekinders anno 1945.

Foto: J. v.d. Bussche.

kinderen. Een dochter van bovenvernoemde Schipper, Cornelia, huwde op 3 februari 1910 met Marinus Almekinders. Deze kwam uit Driewegen, waar hij op 5 maart 1883 was geboren. Hij was Nederlands Hervormd en van beroep schaapherder.

Het jonge echtpaar Cornelia en Marinus ging bij de ouders van Cornelia inwonen. Op 23 april 1914 vertrokken de ouders, respectievelijk schoonouders van Cornelia en Marinus op ± 70-jarige leeftijd naar Rilland Bath.

Vanaf 1914 werden Marinus Almekinders en zijn vrouw Cornelia hoofdbewoners in de Caterspolder. Ze bouwden hun gezin uit met zeven kinderen:

Petronella, geboren: 3 - 9 - 1910;
Cornelis, geboren: 11 - 4 - 1912;
Maria, geboren: 27 - 8 - 1915;
Christiaan, geboren: 15 - 8 - 1917;
Elisabeth, geboren: 16 - 6 - 1919;
Cornelia, geboren: 18 - 1 - 1922;
Hendrikus, geboren: 31 - 1 - 1925.

No. 2 op de kaart: adres: Van der Duynpolder 1 te Woensdrecht. De polder is ingedijkt in 1861.

Als eerste bewoner van de boerderij is bekend: Johannes Wagenaar, geboren 17 februari 1816 te Ossendrecht, Nederlands Hervormd; arbeider/landbouwer en zijn vrouw Catharina, Francisca Zandijk, geboren 3 februari 1823 te Tholen, Nederlands Hervormd.

Ze komen in september 1868 vanuit Ossendrecht naar de boerderij. Bij hen woonden:

Hun zoon Adrianus Wagenaar, geboren 5 maart 1859 te Ossendrecht, een neef, Franciscus Wagenaar en een dienst-knecht, Cornelis van Eekelen.

Johannes Wagenaar werd opgevolgd door zijn zoon Adrianus Wagenaar. Deze huwde op 4 november 1886 met Maria Jansen, geboren 21 februari 1861 te Woensdrecht; Rooms-Katholiek.

Foto anno 1915 van de woning van de fam. Pijnen. Van l.n.r.: "koster" Pijnen, Staf v.d. Eijnden, v.d. Putte, Mevr. Pijnen met zoon Louis. 2e van rechts: J. Pijnen. De overige namen zijn niet bekend.
Foto: J. v.d. Bussche.

Huidige situatie. Links staat nog de oude boerderij.
Foto: J.v.d. Bussche.

Hun kinderen, zeven in getal, werden Rooms-Katholiek gedoopt.

Na de fam. Wagenaar vestigde zich in 1899 op de boerderij: Godefridus Heijboer, geboren 16 april 1869 te Woensdrecht; Nederlands Hervormd, landbouwer. Hij was gehuwd met Elisabeth Schipper, geboren 5 augustus 1874 te 's-Heerenhoek. Zij was een schoonzuster van Marinus Almekinders. Na ongeveer 10 jaar vertrekt de fam. Heijboer naar Rilland Bath.

Op 26 augustus 1909 komt Cornelis Pijnen, mét zijn vrouw Petronella Brill en hun zoon Marinus Jacobus, vanuit Ossendrecht op de boerderij wonen.

Cornelis Pijnen werd in de volksmond "koster" Pijnen genoemd. Volgens zijn zoon Louis Pijnen heeft hij die naam bij werkzaamheden in Duitsland opgedaan. Hij stond namelijk altijd als eerste van de ploeg op, wanneer het tijd was om weer aan het werk te gaan.

Na het eerste verblijf van "koster" Pijnen in 1909 op de boerderij is hij er, na een onderbreking, in 1933 weer teruggekeerd. In die tussentijd zijn er de volgende bewoners geweest:

Jos de Jongh, Mathijs Bogers en Adr. Meeus.

Van 1933 tot 1942 is Cornelis Pijnen ("koster") op de boerderij gebleven. Tijdens de 2e W.O. woonde Sjef Pijnen op de boerderij. Hij verhuisde in 1945 naar het Ambachts-huis ("t Kasteeltje").

Vanaf + 1945 is Louis Pijnen als bewoner en boer begonnen. In 1983 is hij opgevolgd door zijn zoon Piet Pijnen, die daar tot op heden geboerd heeft.

De boerderij was in het verleden eigendom van Frans van Oostrom-Meijes: eigenaar van de Hengeloosche Gasfabriek te Hengelo (Overijssel). Thans is zijn dochter Mevrouw Staargaard - Van Oostrom-Meijes, wonende te Ambt-Delden (Overijssel), eigenaar.

De rentmeester is K.J.A. Baron Collot d'Escury, wonend

te Hoek en Bos 3 te Kloosterzande (ZV1).

No. 3 op het kaartje: Café "'t Schippershuis", Oude Dijk 4 te Ossendrecht.

Het huis is gebouwd in 1842. Als eerste bewoner is bij ons bekend:

Jac Cornelissen - Van As. Als tweede: Withaegs - Cornelissen, van beroep schipper. Als derde: Ant. Musters, onbezoldigd jachtopziener. Als vierde: zijn zoon Corn. Musters (later verhuisd naar de Ossendrechtse Kaai). Als vijfde: L. Nuijts - Hussaerts. Deze heeft er 42 jaar gewoond. Als zesde: zijn zoon Floran Nuijts - Van Paassen. Hij heeft er 34 jaar gewoond. Zijn vrouw Jeanne Nuijts - Van Paassen is de laatste bewoonster.

Anno 1953: 't Schippershuis tijdens de watersnood.

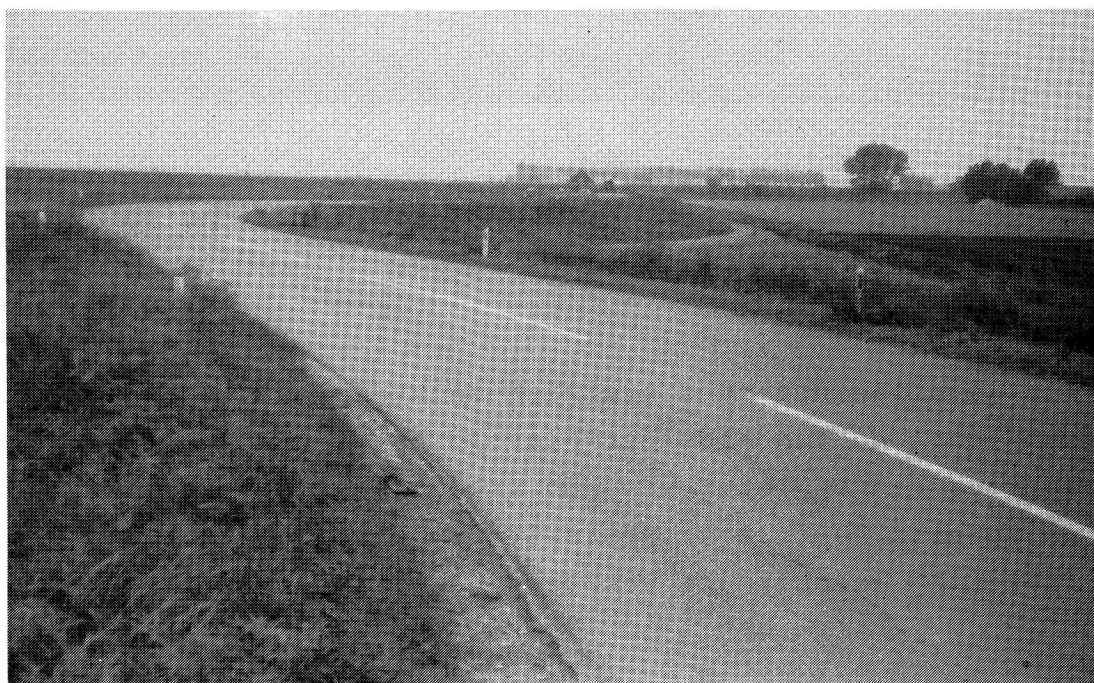
Foto: J. v.d. Bussche.

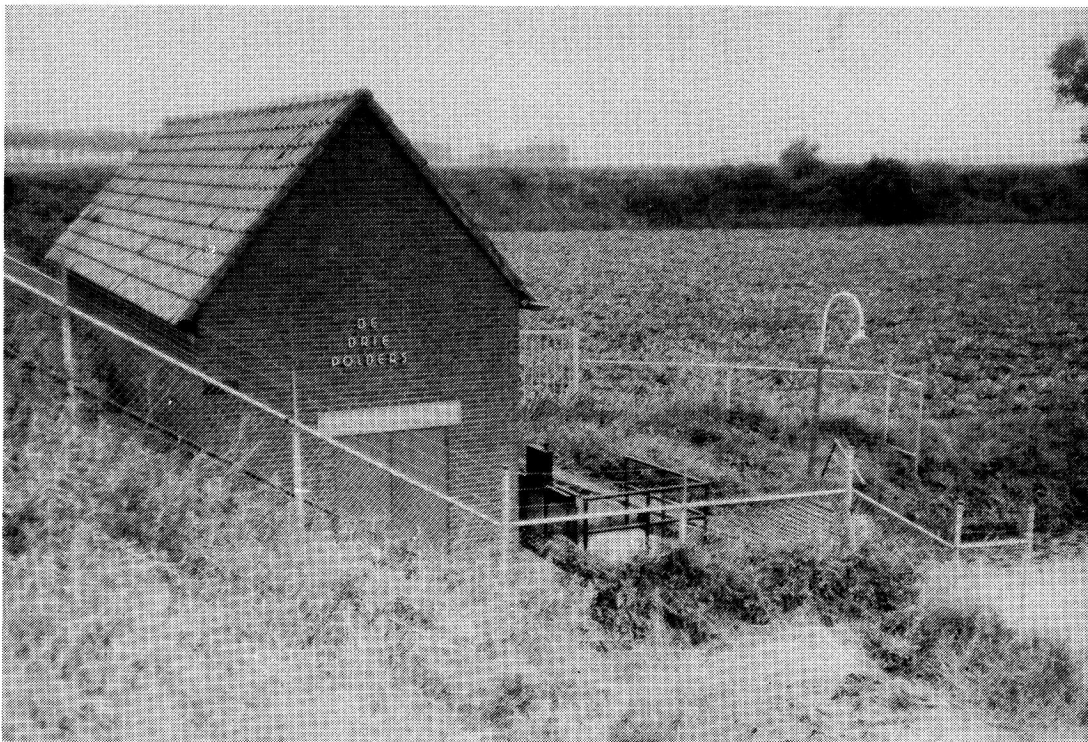
De huidige situatie: Het Schippershuis anno 1988.

Foto: J. v.d. Bussche.

No. 4 op het kaartje: De ruim 300 jaar oude bocht in de Oude Dijk, ontstaan bij een dijkdoorbraak in 1685, is ook gedoemd te verdwijnen. Ze moet plaats maken voor nieuwe op- en afritten, zoals op de nieuwe kaart te zien is.

No. 5 op het kaartje: Het poldergemaal "De Drie Polders", in bedrijf gesteld in 1956, moet ook wijken voor de nieuwe Zoomweg Zuid. Het nieuw te bouwen gemaal, met een nieuwe duiker naar de Kil, komt iets oostelijker te liggen. De sluis bij het Magazijntje, bij de boerderij van Van Meir, verdwijnt. De afwatering van de Zuidpolder loopt via de Noordpolder naar het nieuwe elektrische vijzelgemaal "De Drie Polders".

Het poldergemaal "De Drie Polders" anno 1988.

Foto: J. v.d. Bussche.

Als we alles nog eens overzien en kijken naar de polder, dan loopt de landarbeider niet zo te treuren over het verlies van een stuk van zijn vroegere arbeidsterrein. De toerist heeft meer protest. Die ziet een rustige fiets- en wandelroute verloren gaan. En de boer?

Marien Almekinders, ("de herder") ± 1950.
Foto: J. v.d. Bussche.

Hij moet verder, hopen-
de een graantje
mee te pikken van
deze nieuwe weg
naar meer welvaart.
De rust, zoals
schaapherder en na-
tuurmens Marientje
Almekinders die
heeft gekend, is
voor goed voorbij.
Een markant man uit
de streek, de pas
overleden Louis Pijnen
kon zo boeiend ver-
tellen over het
oude poldergebied
en de natuur. Maar
door de aanleg van
de Zeeuwseweg (A58),
het Schelde-Rijnka-
naal en nu weer de
nieuwe Zoomweg Zuid
lopen de lijnen zo
heel anders dan "toen".

Het laatste café in het poldergebied verdwijnt. Waar kan
men hier de dorst nog laven? Hoe biedt men de toerist
iets verfrissends aan. Ook de stamgast en de visser
komen toch wel in de kou te staan.

"Als straks de laatste man 't café verlaat,
dan is hier veel gedronken en gepraat.
Zo'n 146 jaar van zijn bestaan,
zijn vele gasten in en uit gegaan.
Jeanne is de laatste aan het roer van "'t Schippershuis"
Ze was er steeds en voelde zich zo thuis.
Een laatste groet hier van de polderdijk:
Bedankt, oudoe en tot kijk!"

Hoogerheide, oktober 1988.

Werkgroep Toponymie.

EEN OVERVAL IN HINKELENOORD IN 1789

Het is een feit, dat in de loop der geschiedenis criminaliteit altijd aanwezig is geweest: mensen werden en worden bedreigd door medemensen; diefstal en bejovingen, afpersing, zelfs moord- en doodslag komen met de regelmaat van de klok terug. Over mogelijke oorzaken van ontstaan, pogingen om verbeteringen daarin te brengen en maatregelen van de overheid tegen a-sociale elementen heeft professor dr. H. van den Eerenbeemt in het boek "In het spanningsveld der armoede....." (1) een overzicht gegeven voor wat het gebied van Staats-Brabant betreft. Hij memoreert daarin ook enkele gevallen, die zich in onze streek hebben voorgedaan. Hij ontleende die overigens aan het artikel van G. van Oosten over de bende van Jan Catoen (2), een groep mannen die Zeeland en West-Brabant in de jaren 1790-1810 onveilig maakten. Zo werd bijvoorbeeld door hen in de nacht van 18-19 maart 1791 het huis van Pieter van Lindonk, dat in de Zuidpolder van Ossendrecht stond, overvallen. De herinnering aan de beruchte Jan Catoen leefde, volgens Van Oosten, nog in een volksliedje: En Jan Catoen wat zullen we doen / We zullen een potje drinken. (Als ik me goed herinner, zongen wij vroeger: En Marie Catoen....)

Een dergelijke overval vond in 1789 plaats in de Hinkelenoord (3). Hinkelenoord gemeen met Zuidpolder van Woensdrecht was in 1685 bedijkt (4). In deze polder werden het ambachtshuis en vier boerderijen gebouwd, zoals tot op de dag van vandaag nog is te zien.

In 1789 woonden op de eerste hofstede (thans bewoond door de familie Wolfert) Willem van Putte en zijn vrouw Cornelia Vettens (5). Willem was 71 jaar en Cornelia 70 jaar oud.

In de nacht van 4 op 5 maart 's avonds rond 11 uur - ieder was reeds in diepe slaap - werden zij opgeschrikt door groot lawaai buiten. Er werd aan de ramen gerammeld, op de deur geslagen en zij hoorden roepen, maar ze verstonden niet wat er werd geschreeuwd. Van Putte en zijn vrouw kwamen uit bed en gingen eens voor het raam kijken wat er allemaal gaande was. "Wat moet gij hebben?", waarop de mensen buiten riepen: "Wij moeten geld hebben", hun eis onderstrepd met twee schoten, één door het bovenraam van de deur en de ander door een venster van de keet, die tegen de keuken was aangebouwd.

De bende bestond uit 18 mannen. Zij eisten geld, omdat, zoals zij zeiden, hun geld was opgebraakt "met de winter". De mannen kwamen "van over het waater" (Zeeland). Van Putte dacht door hen drie Zeeuwse rijksdaalders toe te gooien wel van hen af te zijn. Het liep anders. De mannen waren daar niet tevreden mee en eisten 100 rijksdaalders. Wanneer dit niet direct zou worden gegeven, dreigden zij de schuur in brand te steken. Eén van de ramen van de keuken werd door hen met een hakmes en een muuranker opengebroken. Van Putte verschool zich met zijn vrouw achter de twee ijzeren kolommen, die de kozijnen stutten en zag duidelijk vijf à zes mannen, die allen een hoed op hadden. Eén van hen had een snaphaan bij zich. Van Putte gaf hen de gevraagde 100 rijksdaalders, maar zij eisten er nog 20 bij "en dan zullen wij heenen gaan". Van Putte maakte zich erg kwaad en schreeuwde tegen hen: "Gij hebt genoeg en ik hebben ook niet meer". Omdat zijn vrouw bang was voor verdere narigheid, gaf zij de 20 rijksdaalders. Het was nog niet genoeg, want de mannen eisten er nog eens 20 onder bedreiging van huis en schuur in brand te steken en wierpen daarbij een "aangestookten swaavelstok" naar binnen. De vrouw werd gedwongen haar koralen ketting met gouden slot, die zij om de hals droeg, af te geven.

De bende mannen was hiermee nog niet tevreden. De ene riep dat zij 1000 gulden wilden hebben, de andere 10.000 gulden. Als Van Putte ze niet wilde geven dan zouden zij ze wel weten te vinden, want "wij weeten dat gij ze hebt". Van Putte zei daarop, dat hij het geld dan eerst bij "de goede luiden te Bergen op Zoom" moest gaan halen. Direct daarna werd op hem geschoten, maar gelukkig miste het schot zijn doel. Toen begonnen de mannen met een zwaar hout te proberen de twee ijzeren kolommen uit het raam te breken. Van Putte probeerde dat te voorkomen door met een slachterskapmes de mannen af te weren. Er werd nog een schot gelost, dat door het glasraam van de voordeur ging en waarvan het lood en tin doordrong tot in het gebint van de bovenzolder. De schurken werden steeds woester. Wanneer Van Putte niet zou ophouden met het hakmes te slaan, zouden zij op hem schieten en hem vermoorden. De duivel mocht dan hun ziel en lijf hebben. Daarop volgde een schot, dat Van Putte in zijn gezicht verwondde en waarbij zijn vrouw door de rondvliegende kruitkorrels op haar rechter wang werd geraakt. Van Putte was even "buiten verweering", maar toen weer de loop van een geweer op hem werd gericht, had hij de helderheid van geest om met het hakmes op het geweer te slaan, met het gevolg dat hij de benedeleden aan elkaar hoorde vragen: "Kund gij daar nog wel meeden schieten?". Kennelijk had hij een stevige "houw" gegeven!

In de schuur, die op ongeveer 12 meter van het woonhuis stond, sliepen op de graanzolder de vier knechten: Cornelis Jacobs, 23 jaar oud, Geert Meesters, 21 jaar, Paulus Keteleer, 19 jaar en Thomas Adriaansen, 15 jaar, afkomstig uit Woensdrecht en Huijbergen. Van Putte probeerde hen te hulp te roepen, maar dat lukte niet, want regelmatig gingen één of twee mannen van de bende de schuur in. De knechten verklaarden later, dat zij niets

hadden gehoord van wat zich rondom en in het huis had afgespeeld.

Omdat de rovers het raam niet konden openbreken, begonnen zij in de voordeur een gat te maken "van omtrent een groote voet rijnlansche maat in het vierkant" (6). Het gat was te klein om er door in huis te komen.

In de keet naast de keuken was de slaapplaats voor de dienstmeiden. Op dat moment waren Johanna van Velthoven, 23 jaar oud, en Adriana Mouws, 18 jaar, in dienst bij de familie Van Putte. Zij waren door vrouw Van Putte naar de keuken geroepen. De mensen wilden wel vluchten. De vrouw en de twee meiden probeerden via het karnhuis langs achteren weg te komen, maar stuitten op twee mannen, die, toen zij de vrouwen zagen, tegen elkaar zeiden: "Schiet". De vrouwen trokken zich schielijk terug. Zij waarschuwdde de baas, dat de mannen niet meer waren te houden en dat, wanneer zij binnen zouden komen, hij zeker zou worden doodgeschoten. Zij raadden hem aan te proberen achterom te vluchten om zo zijn leven te redden. Van Putte durfde niet langer in huis te blijven; hij glipte weg door de kleine deur van het karnhuis, liep door de sloot achter de heg van de tuin en het lukte hem - niet opgemerkt door de bandieten - zo bij zijn buurman Pieter Jacobs te komen (7).

Nadat Van Putte verdwenen was, ging zijn vrouw weer terug naar de keuken en zag dat de kolommen in het raam waren uitgebroken, waardoor de toegang tot het huis vrij was. Zij ging weer terug naar de keet, waar zij drie mannen zag, die bezig waren bij de haard zwavelstokken aan te steken. Toen ze haar zagen, zeiden zij: "Waar is nu den ouden? Dat wij hem in stukken hakken". Zij antwoordde, dat het geen zin had hem nog verder te zoeken, want dat hij al lang weg was. Intussen waren de zwavelstokken uitgegaan en vrouw Van Putte profiteerde daarvan door in het don-

ker weg te vluchten vanuit de keet, achter de karnmolen door en over de werf naar het achter de schuur gestapelde stro, waar zij zich verborg. Ook de meiden maakten slim gebruik van de donkerte en verstopten zich op de zolder van de keet, waarvan ze de "val" sloten.

Het was ongeveer middernacht, dat Willem van Putte probeerde door kloppen op deur en ramen en door roepen Pieter Jacobs wakker te maken. Jacobs herkende direct de stem van zijn buurman en deed dan ook - nieuwsgierig naar wat de man nog zo laat nodig had - de deur open. Van Putte stond daar met zijn bebloed gezicht, nat, beslijkt en vol modder; het hakmes had hij nog bij zich.

Nadat hij zijn verhaal heel kort had gedaan, riep Pieter Jacobs terstond zijn twee zonen (8) en de knechten, onder wie in ieder geval Frans van 't Geloof, voorknecht bij Jacobs. De geweren waren snel gepakt. Eén van de zoons blies op een hoorn om door het lawaai de aandacht te trekken. De andere zoon en de knecht gingen naar de naast hen gelegen hofstede, waar Anthony Jacobs woonde (9), die eveneens met zijn zoon en knechten zo spoedig mogelijk te hulp is gekomen. Hij zond één van zijn knechten met een paard achter de Schenkeldijk om naar Woensdrecht om de "kwartier-dienaar" van het zuid- en westkwartier van het markiezaat te waarschuwen en hulp te vragen bij de ingezetenen.

Op het ontstane gerucht was ook de broer van Jacobus Michielsen, die de vierde hofstede bewoonde (10), met een knecht, voorzien van een geweer, te voorschijn gekomen. Nu zo ongeveer alle bewoners van de polder waren gemobiliseerd, ging Willem van Putte met Pieter Jacobs, zijn zonen en knechten, voorzien van de nodige geweren, terug naar zijn hoeve. Op het erf gekomen zagen zij de deuren van het huis en de keet open staan. De rovers waren intussen verdwenen.

Bij het binnenkomen van zijn huis zag hij de "oudste dienstmaagd" Johanna van Velthoven het eerst. Zij stond in de keet en vertelde, dat de beide dienstmeiden zich op de zolder van de keet hadden schuil gehouden en voortdurend een geloop in huis hadden gehoord. Dat had - naar hun mening - ongeveer een kwartier geduurd, toen zij duidelijk hoorden roepen: "Kees, laat ons gaan of de duivel zal ons haalen". De mannen verlieten toen het huis. Eén van de meiden had door het raam van de zolder gezien, dat op de dijk een zeven of acht mannen wegliepen. Zij kon niet zeggen hoe die gekleed waren; zij had wel gezien dat zij allemaal een ronde hoed op hadden. De meiden hadden daarna - dus nadat de bende was vertrokken - gehoord dat er bij Pieter Jacobs op de hoorn werd geblazen.

Op de vraag van Van Putte waar zijn vrouw was gebleven, moesten de meiden het antwoord schuldig blijven. Zij dachten, dat zij door de schurken was meegevoerd. Gelukkig echter bleek dat niet het geval te zijn, maar het duurde nog wel een uur voordat de vrouw des huizes onder het stro was gevonden.

Nadat het licht in de keuken was ontstoken, zagen de aanwezigen dat de kasten open stonden. Tin- en koperwerk lagen op de grond. Bij nader onderzoek bleek, dat er weinig vermist werd. Een bruin damasten hemdrok van Van Putte en drie zijden neusdoeken waren er verdwenen. Wat etenswaren en de aan de zolder hangende worsten hadden de mannen eveneens meegenomen.

De vier knechten, die op de graanzolder van de schuur sliepen, hadden van het voorgevallene niets gemerkt, totdat zij door de knechten van Pieter Jacobs waren wakker gemaakt. De ladder, waarmee zij naar hun slaapplaats waren gegaan, was verdwenen. Later bleek deze tegen de achtergevel van het huis te staan.

De bende was verdwenen. De mensen die te hulp waren ge-

kömen zochten verder langs de zeedijk; bij de nieuwe dijk bij Woensdrecht kwamen zij de "kwartier-dienaar" en inwoners van Woensdrecht tegen. Er werd een wacht van zes man geplaatst aan het einde van de weg "uit het zoete gras" om, mochten de rovers nog in de polder zijn, hun het vluchten te beletten. De overige mannen gingen langs Woensdrecht en de Weel over de Schenkeldijk naar Hinkelenoord. De speurtocht leverde niets op. De mannen met de "ronde hoeden" waren gevlogen.

's Morgens om zeven uur stond de 35-jarige Benedictus Esser, chirurgijn in Ossendrecht, Woensdrecht en Hoogerheide, in de polder om Van Putte en zijn vrouw te onderzoeken. De verwondingen bij Cornelia Vettens vielen mee, maar Willem van Putte zou er blijvende littekens aan overhouden.

Op 14 en 15 maart en 8 april 1789 legden alle betrokkenen en getuigen de verklaringen af voor de schepenen van de ambachtsheerlijkheid Hinkelenoord. Schepenen waren toen Pieter Blaskens en Willekens naast het slachtoffer Willem Van Putte. De secretaris van het schepencollege was Peter de Geep. Deze verklaringen werden afgelegd "ter requisitie van den hoog edele gestrenghe heer mr. Cornelis Kien van Citters, hoog baillu en rentmeester-generaal der graafelijke domeinen van Zeeland bewesten Schelde".

Een onderzoek in het daarvoor in aanmerking komende archief van de rekenkamer van Zeeland (11) heeft niet tot nader resultaat, dat met name duidelijkheid zou moeten geven over de vervolging en strafoplegging van de daders, geleid.

Dankzij mevrouw Fl. Egmond werd ik op weg gezet naar de definitieve afloop. Tegen mijn verwachting in namelijk werd het proces niet in Zeeland gevoerd, maar in Breda, en werd de zaak pas drie jaren na de misdaad voor de rechters gebracht, die twee jaren nodig hadden om tot een uitspraak te komen.

Deze overval op de boerderij van Van Putte stond niet alleen. Regelmatig hielden bandieten strooptochten in West-Brabant; de bende stond bekend onder de naam Catoenbende (12). In de processtukken, die ook op onze zaak betrekking hebben, wordt een reeks van delicten genoemd, die door de bende - waarvan de samenstelling wel eens wisselde - gedurende 1787 - 1792 zijn gepleegd (13). De verdachten waren afkomstig uit het land van Breda, hetgeen verklaart waarom het proces voor de schepenen van Breda werd gevoerd.

Richten we ons nu op de overval in de Hinkelenoordpolder.

Daarbij waren betrokken: Willibrord de Bruin, geboren op het "Heykje" (= St.-Willebrord) onder de jurisdictie der vrijheid Etten, ca. 1770, zijn vader Marijn de Bruin en zijn broers Marijn en Cornelis, Hendrik Jaspers, Andries Rommens en Toon Heeren, ook bekend onder de naam Toon Bul (14). Dus niet achttien mannen, waarvan in het begin van het artikel sprake is.

Van een van de daders weten we meer, dankzij het procesdossier van Willibrord de Bruin. Aan dit dossier ontleenen we nog de volgende bijzonderheden. De verhoren werden afgenomen door de drossaard van Breda op 24 november 1792, 18 januari en 30 januari 1793. De Bruin gaf als beroep op: boerenarbeider. De inmiddels overleden medeplichtige Andries Rommens was een halfbroer van De Bruin. Zijn vader Marijn de Bruin was eveneens overleden.

Na de overval zou de groep op de "neerheijde" uit elkaar zijn gegaan, nadat de buit was verdeeld. De Bruin, die in de gevangentoren van Breda opgesloten zat, ontkende aanvankelijk alle beschuldigingen, zei van niets te weten, maar tijdens het laatste verhoor legde hij een volledige bekentenis af.

De reeks van delicten behoorde naar het oordeel van de Bredase schepenbank, die competent was in alle criminele zaken, door de ingezetenen van de stad en land van Breda begaan, "volgens 's lands wetten anderen ten exempel en afschrik rigoureuselijk" te worden gestraft. Voor Willibrord de Bruin was de uitspraak, die op 16 juni 1794 door de president en schepenen van Breda in de naam van de prins van Oranje, heer en baron van stad en land van Breda, werd gedaan, fataal: "met de koorde te worden gestraft, dat er de dood na volgt; dat voorts (het) doode lichaam naar het buitengerecht (15) zal werden getransporteert en aldaar mede aan de galge worden opgehangen". Op 27 juni 1794 werd het vonnis uitgevoerd, de laatste executie aan de galg, die in Breda plaats had (16). Met hem werden aan de galg opgehangen Cornelis Rommens en Machiel (Gileman) Catoen, die overigens niet bij deze overval in Hinkelenoord waren betrokken geweest, maar wel vele andere misdaden op hun kerfstok hadden. Hoe het de kornuiten van Willibrord de Bruin verder is vergaan, heb ik vanwege de beperkte tijd niet kunnen onderzoeken. Het waren evenmin brave jongens; zij zullen zeker de bijzondere belangstelling van de ordehandhavers hebben genoten.

Wouw, 1 augustus 1988.

R.C.M. Jacobs,
Streekarchivaris
"Nassau-Brabant".

AANTEKENINGEN:

1. H.F.J.M. van den Eerenbeemt, In het spanningsveld der Armoede; agressief pauperisme en reactie in Staats-Brabant (Tilburg 1968).
Zie ook: Fl. Egmond, Banditisme in de Franse tijd. Profiel van de Grote Nederlandse Bende 1790 - 1799 (Soest 1986), waarin de auteur enkele kritische noten plaatst bij het bovenvermelde boek van Van den Eerenbeemt.
2. G. van Oosten, De bende of 't rot van Jan Catoen, Sinte Geertruydsbronne V (1928) 16 - 20, 75 - 79.
3. Streekarchief Nassau Brabant. Archieven van Hinkelenoord inv. nr. R 2. Register houdende akten verleden voor schepenen van Hinkelenoord, 1725 - 1809. Op 14 en 15 maart en 8 april 1789 werden door de diverse betrokkenen en getuigen voor de schepenen van de ambachtsheerlijkheid Hinkelenoord verklaringen afgelegd.
4. Gemeentearchief Bergen op Zoom. Archieven van de raad en rekenkamer van de markiezen van Bergen op Zoom inv. nr. 1606. Hierin bevindt zich een niet-authentieke en niet-gedateerde copie van de akte van overeenkomst tussen de ambachtsheren en eigenaren van de schorren en slijken, gelegen in Zeeland tegen Woensdrecht en Ossendrecht, en de eigenaren van de bevoeide landen en slijken onder Woensdrecht in Brabant betreffende de bedijking, d.d. 18 april 1685.
5. Willem van Putte was schepen van de heerlijkheid Hinkelenoord, tevens gezworene van de Zuidpolder van Woensdrecht. Voorzover nagegaan kon worden is Willem van Putte op 15 juni door de ambachtsheren aangesteld tot schepen en heeft hij deze functie bekleed tot aan zijn overlijden in het najaar van 1804.
Gegevens ontleend aan: Archieven van Hinkelenoord A 1. Register houdende verslagen van vergaderingen van de portionarissen, en G 2. Register van verslagen van vergaderingen van schout en schepenen van Hinkelenoord, 1779 januari 19 - 1808 augustus 6.
6. Rijnlandse voet = 37,67 cm. Zie J.M. Verhoeff, De oude Nederlandse maten en gewichten (2e druk; Amsterdam 1983).
7. Pieter Jacobs woonde op de tweede hofstede, thans bewoond door de familie Van Lakwijk. Petrus Jacobs, zoon van Jacobus Jacobs en Petronella de Bruyn, geboren te Hinkelenoord 4 oktober 1727, gedoopt te Hoogerheide 5 oktober 1727, overleden te Hoogerheide 25 februari 1827, gehuwd te Hoogerheide op 4 mei 1760 met

Joanna Maria (H)ossenschr(e)uders, geboren te Woensdrecht 25 januari 1739, overleden te Hoogerheide 16 november 1831. Voorzover tot nu toe bekend is deze Petrus Jacobs de oudste inwoner van de (huidige) gemeente Woensdrecht geweest. Zie: R. Jacobs, Oudste inwoner van Woensdrecht? in Tijding. Kroniek van de heemkundekring Het Zuidkwartier. 1983, aflevering 2, pagina 15.

8. De hier bedoelde zonen van Petrus Jacobs moeten zijn geweest: Joannes, gedoopt 13 oktober 1767, en Jacobus, gedoopt 30 april 1775. De overige zes kinderen uit zijn huwelijk waren allen dochters.
9. Anthony Jacobs woonde op de derde boerderij, thans bewoond door de familie Van den Maagdenbergh. Deze Anthony, een oudere broer van de onder voetnoot 7 vermelde Pieter Jacobs, werd geboren te Hinkelendoord; gedoopt 17 juni 1724, gehuwd op 3 april 1758 met Maria Michielsens. Uit dit huwelijk werden een zoon geboren, nl. Michael Jacobs, gedoopt 1 juni 1762, en drie dochters, Petronella (18 juni 1759), Maria Catharina (4 maart 1766 en Joanna (20 augustus 1777).
10. De vierde hofstede is de boerderij, die nu bewoond wordt door de familie Jacobs Migielsen. Jacobs Migielsen, geboren te Hinkelendoord, gedoopt 7 april 1756, overleden te Hoogerheide 11 januari 1834, gehuwd te Hinkelendoord 24 april 1785 met Anna Catharina de Bie, geboren te Lille-Kruisweg 5 december 1763, overleden te Hoogerheide. Op deze boerderij ligt de oorsprong van de familienaam Jacobs Migielsen. Zie: R. Jacobs, Honderd vijftig jaar Jacobs Migielsen. In: Genealogisch Tijdschrift voor Midden- en West-Brabant, IX(1985), 272-280.
11. Archief van de rentmeester-generaal mr. Cornelis Kien van Citters 1774-1795. In: Inventaris van de archieven van de rekenkamer van Zeeland, deel II. De archieven gedeponereerd bij het archief van de rekenkamer 1189 - c.1825 (Middelburg 1973). Deze archieven staan bekend onder de naam Rekenkamer B, waarvan zijn geraadpleegd de inv. nrs. 753,765,767,768 en de acquitten, inv. nrs. 861- 863, 870-872.
12. Zie noot 1.
13. Gemeentearchief Breda. Oud-rechterlijk archief van Breda inv. nr. 117. Protocol van vonnissen crimineel, 3 februari 1776 - 3 maart 1803, en inv. nr. 149 - 36. Procesdossier betreffende Willibrord de Bruin, 1792 - 1794.
14. Fl. Egmond, o.c. In het biografisch overzicht van de leden der Grote Nederlandse Bende (appendix B) notities over aanverwanten van De Bruin en Jaspers.

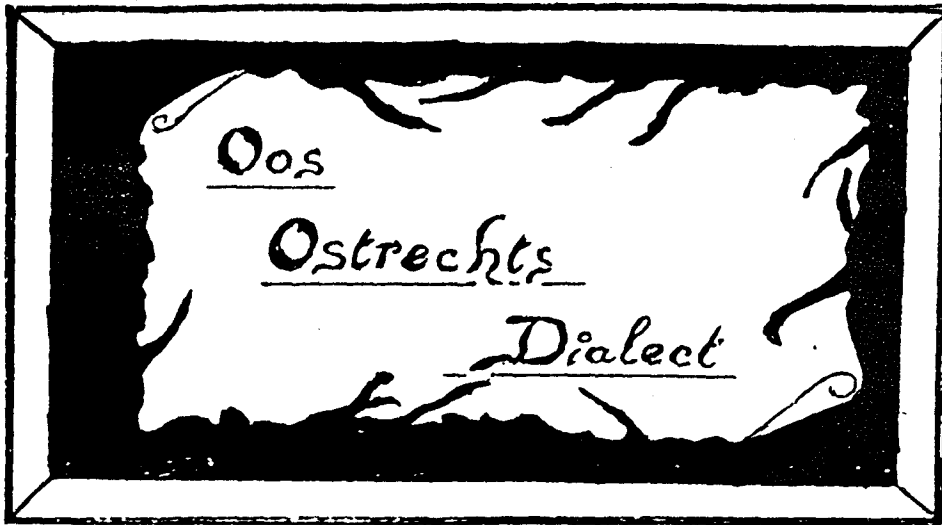
15. V.A.M. Beerman e.a., Geschiedenis van Breda. II Aspecten van de stedelijke historie 1568 - 1795 (Schiedam 1977) 150.
In Teteringen was het buitengerecht of de gerechtsplaats, waar de galg stond opgesteld.
16. Ibidem, 149.
"Aan de galg kwamen bedrijvers van diefstallen met braak of knevelarijen, vagebonden of zij die burgers ernstig hadden bedreigd. De laatste executie aan de galg had in Breda plaats op 27 juni 1794".

AANVULLING OP: "REEDS LANG VOORKOMENDE FAMILIE-NAMEN TE HUIJBERGEN EN PUTTE"

Van de Heer W. Houmes ontvingen we een aanvulling betreffende de naam "Noier de", in Zeeland "de Nooyer", in "Tijding 1987 - 2" op blz. 77.

Hij schrijft ons dat volgens Dr. P.J. Meertens in "Zeeuwse Familienamen 1947" de naam "de Nooyer, Nooijer" de Vlaams-Zeeuwse vorm is voor de naaier = Kleermaker.

De redactieraad dankt de Heer Houmes uit Tholen voor zijn opmerking.

't Geheim van één
weet God alleen;
't Geheim van twee
wordt licht gemeen;
't Geheim van drie
weet iedereen!!

- gallie-èr : "gladjanus".
Iemand, die zich gemakkelijk en op een
slimme manier uit een situatie redt.
- ganger : looprek voor een kind.
- gaans en gaal : helemaal, geheel, totaal.
B.v. in: "'t Ies me gaans en gaal gelijk,
hoe ge da gaat doen".
- gaoj slaoge : zorgen dat je gezond blijft.
B.v. "Ge moet oen eige goed gaoj slaoge".

- gaore : in: "nen (h)alleve gaore",
iemand, die niet goed snik is.
- gaosolie : petroleum.
Iedereen had vroeger petroleum-lampen
voor de verlichting.
De petroleumboer kwam langs de deur of
de kinderen moesten met de "pieterolie-
kan" naar de winkel.
Petroleum werd, naast "gaosolie", ook
wel "pieterolie" of "pietrol" genoemd.
- garde-sjas : garde chasse.
Jachttopziender, ook wel "champetter"
of veldwachter genoemd.
- garnot : garnaal/garnalen.
Deze werden vroeger in de Westerschelde
veel geschept.
Na het schoonmaken en het koken werd
de "garnot" uitgeleurd.
Als ze te voet waren, hadden de leurders
de mand met garnalen op hun rug.
De mand was afgedekt met een lap van
Brabants bont.
In de mand lag, als maat, een glas met
een oor eraan; vijf cent per glas.
In Zandvliet waren veel garnalenschep-
pers. Velen hadden hun vaste klanten in
Ossendrecht. Bij aardappelen of brood
was het een lekkernij.
Uit die tijd herinner ik me nog het vol-
gende versje:
"Hoogerheide hoog verheven,
Woensdrecht in een kuil gedreven.
Ossendrecht is een schone stad
En Zandvliet is een kreukelgat!"
- gat : achterwerk.
Gebruikt in de uitdrukking:
"Z'n gat ies ien de was".
Men zei dit van een man of jongen, als
hij een veel te ruime broek aan had.
- gat-laaw : erg lauw, 'n beetje warm.
Koffie en thee werden wel "gat-laaw"
gedronken.
- gedukelijk : gebrekkig.
B.v. "Ze loopt gedukelijk".
- gegeeve : in: "Gegeeve ies gegeeve en 't stokske
ies ien d'(h)el gedreeve!"
Soms gaf een kind wel eens, in een gulle
bui, een bal of zo aan een bevriend
meisje "vur't ouwers" (om te houden).

Later had het bewuste persoontje wel eens spijt van die gulle bui en wilde het gegevene weer terug hebben. Die vlieger ging dan niet op, en met het gebruikelijke gezegde: "Gegevee ies gegeve ..." probeerde het vriendinnetje haar "schat" te behouden. Gewoonlijk was er dan een moeder, die het nog tot een oplossing bracht.

geif

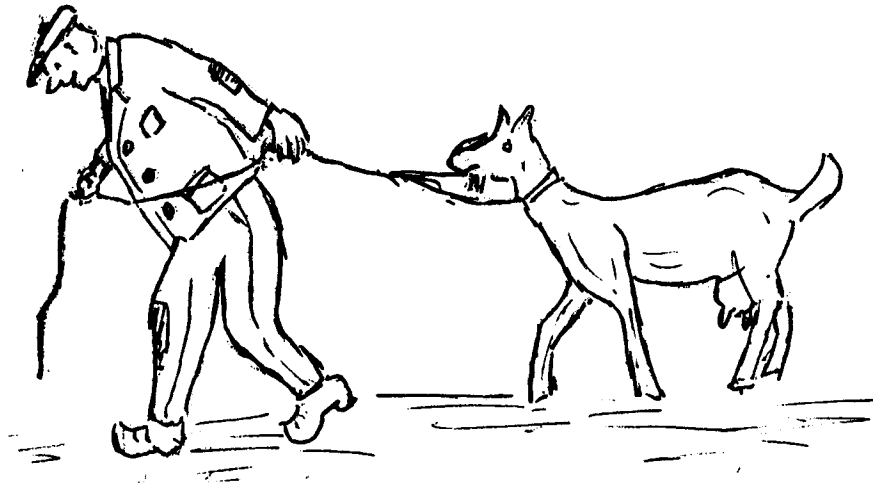
: netjes.

Waarschijnlijk afkomstig van gaaf.

B.v.: "Hij ies wer geif aangeklejd".

Hij is weer netjes aangekleed.

Ook: "Da's ne geive" of "Da's ne knapperd": Die weet het slim aan te pakken.

geit gelaaid : Na de dood van grootvader vonden we dit geschreven in een oud kerkboek. De datum stond er ook bij.

Wij wisten dus: op die dag was grootvader naar "den bokkeboer" geweest.

(Deze werd "as-m'n as" genoemd omdat hij in een gesprek zo vaak het woordje "as" (als) gebruikte.)

Op de geit - de koe van de arme - was men zuinig "toen-ter-tijd". Altijd melk in voorraad!

Onze buurvrouw had ook een geit. Soms zagen we haar 's morgens, al heel vroeg, op stap gaan. Als wij dan aan moeder vroegen waar die zo vroeg met haar geit naar toe ging, was't "prompt": Naar de water-

- leiding. De geit heeft tandpijn en moet een tand laten trekken!"
- gelukstoffee : Als kind kregen we van moeder 's zondagsmiddags "ne cent om te versnoepen". Als een haas vlogen we dan naar het winkeltje van "Kaot Kloes" op het "Oosind" (Hondseind) om "ne gelukstoffee". Soms zat er onder het "papierke" een "bonneke" waarop stond dat we geluk hadden. We kregen dan nòg een toffee, gratis! Wat een vreugde.
- gemak : toilet, w.c.
B.v. Naar het "gemak" gaan.
Ook: 't uske, de pleej, de cour, no. 100.
- genaoj : gebruikt in de uitdrukking:
"Oep een aandermans genaoj leven":
Op een andermans zak (portemonnaie) leven. Op de "krijg" leven.
Zo'n persoon wordt ook wel "klaploper" genoemd.
- genoege : in: "mè genoege":
met voldoende personen zijn.
B.v. Bij 't spel zeiden we als er genoeg medespelers waren: "Nou zin (zijn) we mè genoege".
- geps : gesp.
Zo veranderde: rasp in raps
wesp in weps
Nispen in Niepsen.
- gerijke : rijtuig.
Het paard dat er voor "ingespannen" werd heette "klepper".
- geroktheid : geraaktheid, beroerte, hersenbloeding.
- gestoempt : gestampt.
B.v.:Gestoempte petaatte: fijngestampte aardappelen, puree.
- get : modder.
B.v. Ne getsloot: sloot met drassige roestkleurige modder.
- getten : leren of stoffen omhulsels om de benen te beschermen tegen regen en kou.
Voor de heren waren er korte, tot boven de enkels; voor de meisjes waren het lange tot boven de knie.
Ze werden bevestigd met een elastiek onder de voetzool en bovenaan gesloten met knoopjes opzij.

- geweeje zaand : gewijd zand.
Op de feestdag van de H. Gertrudis, 17 maart, werd 's morgens "wit" zand gewijd. Dit stond in een kuipje achter in de kerk. Na de dienst kon men dit zand meenemen. Het werd gebruikt ter bestrijding van de muizen.
N.B. De H. Gertrudis wordt afgebeeld met een staf, waarop drie muizen zitten.
- giender : ginds, daar.
B.v. gienderwijd: daar in de verte.
gienderachter: daar achter.
- gopstok : iemand, die nieuwsgierig en stokstijf de mensen staat aan te gapen.
- görtig : gortig, sterk, onbegrijpelijk.
B.v. Zo "görtig" heb ik het nog niet meegemaakt.
- grauwe : schemering.
"Den jeerste grauwe valt al": 't Begint al te donkeren.
- grjeelen : bretels.
- greit : gretig.
B.v. "Z'ies greit aon taofel": Ze lust alles en kan goed eten.
Ook: "Z'ies greit aon den bak".
- griepke : greppel; ondiep, smal slootje.
- griepskaant : de met gras en onkruid begroeide rand van een greppel.
- grootsig : trots, hovaardig.
B.v. Ne Grootsige Tinus: Iemand, die hovaardig is.
- gruust : gerust.
- gui-je : goede dag, "oudoe".
Dit wordt gezegd, wanneer men ergens weggaat.

*Het ergste van
Kuisvrouw-zijn is
dat je nooit thuis
kunt blijven van
je werk!*

De letter "h" wordt in ons dialect niet uitgesproken.

(h)aanschoene : handschoenen.

(h)aandvijger : handveger.
In: "nen (h)aandvijger en blek (blik)".

(h)allef : half, de helft.
B.v. (h)allefke: een oude munt ter waarde van een halve cent.
Iets ten (h)allefse gat doen: Je werk niet zorgvuldig doen.
"nen (h)alve gaore": iemand die niet goed bij zijn hoofd is.

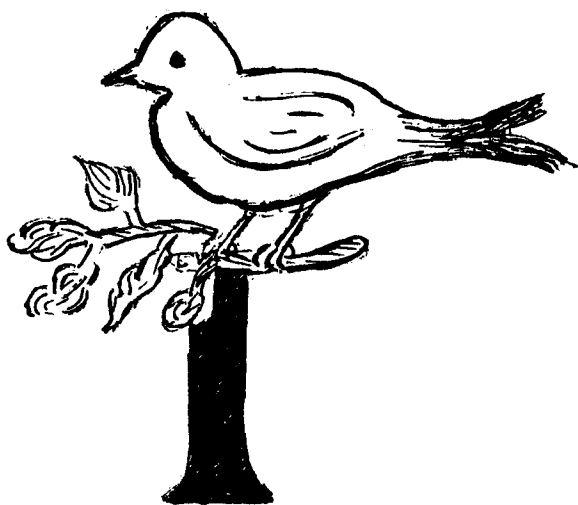
(h)aor : haar.
In: "Oen (h)aor oep zolder emme".
Na de kinderjaren, op ± 18-jarige leeftijd, gingen de meisjes 't haar "opsteken".
De haren werden vanuit de nek en vanaf het voorhoofd omhoog gekamd en boven op het hoofd (of achterhoofd) in elkaar gedraaid tot een rol of een "dot".

(h)arrebarg : herberg.
Ook: "stammenee".

(h)eilige : heilige, heilig verklaarde.
"Iedren (h)eilige ê zo z'n eigen weer": Iedere heilige heeft z'n weer (spreuk).
"Iedren (h)eilige ê zo z'n eigen plekske waar 't-ie extra aongeroepe wordt": Iedere heilige heeft z'n eigen plekje waar hij speciaal wordt aangeroept.

- (h)eiligendag : heiligendag, een kerkelijk feest, ook wel "(h)oogdag" genoemd.
Wanneer op sommige velden of landerijen het zaad niet goed opkomt of verstikt door regenval, dan ontstaan daar kale plekken. Deze worden "(h)eiligendagen" genoemd. Ze kwamen voornamelijk voor in de velden met suikerbieten, wat een voordeel voor de bietensteker was. Het woord "(h)eiligendag" werd ook gebruikt voor een belastingbrief (de vroegere "binnenboek").
- (h)eur : haar.
"Daar êd-(h)eur wook wer en (h)ummekes is wook van de partij": Daar heb je haar ook weer en hij is ook van de partij.
- (h)ienkelen : hinkelen (een kinderspel).
- (h)ierenne : hier heen.
- (h)ierneffe : ook: "(h)ierneven": hiernaast.
- (h)oef : hoeve, boerderij.
Enkele bekende hoeven, met een eigen naam in Ossendrecht zijn: de Berghoeve, Hoeve Calfven, Hoeve Lindonk, de Antoniushoeve en de Vijverhoeve.
(Wie kan ons nog meer boerderijen met namen noemen?)
- (h)okwaarkske : haakwerkje.
- (h)ollewaai : een wat losbandige vrouw.
- (h)ondekotje : zwarte bolhoed voor heren.
- (h)ontig : goor, onverzorgd.
"(h)ontige was".
- (h)oogzaal : ook:"woogzaal", "oksaal":
verhoging, afgesloten met balustrade, achter in de kerk.
- (h)oos : vingervormig lapje ter bescherming van verband om een vinger. Mv. hozen: de hoeven van varken en geit.
- (h)ort : gebruikt in: "Ze zijn weer op den (h)ort":
Ze zijn er weer op uit; Ze zijn weer op "schobberde bonk"; op zwier en voorlopig niet thuis.
- (h)ouwers : Als een kind, zo maar, een boek of speelgoedje van een vriendinnetje kreeg, dan vroeg het soms: "Ies da vur 't (h)ouwers?": Mag ik dat houden?

- (h)out (h)ake : Met een haak de dode takken van de bomen breken.
Vroeger moesten de jongens, na schooltijd, dikwijls naar het bos om 't"dooie" hout van de bomen te haken. Men moest daarvoor gewoonlijk wel een toestemmingsbriefje van de eigenaar hebben.
- (h)outmaoj : iemand, die hout kapt in de bossen en het verhandelt.
- (h)ubkes : kleine broodjes ter ere van 'de H. Hubertus.
Ze worden 's morgens vroeg op zijn feestdag, 3 november, gewijd. Ze werden en worden soms nog gegeten om gevrijwaard te blijven voor hondsdolheid.
- (h)uig : gebruikt in:
Iemand den (h)uig lichten: iemand geld ontfutselen; iemand tot zijn schade bedotten of bedriegen.
- (h)uiske : huisje.

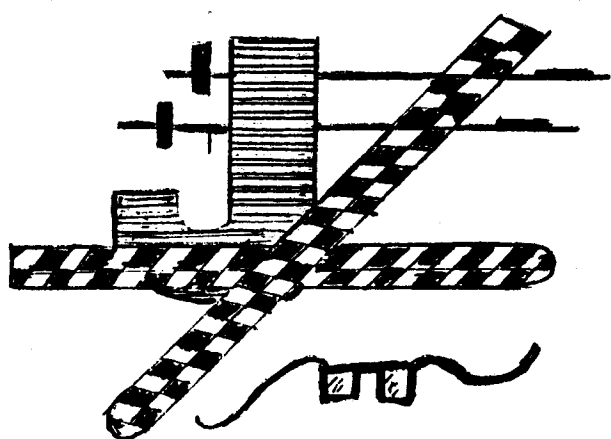
*Ik vind elke dag nog
steeds tekort voor:
alle gedachten, die ik
wil denken,
alle wandelingen, die ik
wil maken,
alle boeken, die ik
wil lezen en
alle vrienden, die ik
wil zoeken!*

iecht

- : eg of egge.
De eg werd over het land gesleept.
De scherpe "tanden" maakten de grond los.

Deze bewerking werd in onze streek ook wel "slechten" genoemd.

- iek : ook: "ieke": ik.
'n Versje dat grootvader zong voor de kleine jongen die mocht "paardje rijden" op z'n knie:
"Ieke en gaai
En m'n gat is draai (drie)
En een scheir en een mes
En een fles da zin er zes
En een waandeling
En een paandeling
En jene d'r tegen
Da-d-ies negen
En mijn broek
En jouw broek
En een broek van een begijn
Da zin d'r saome een jeel dozijn."
- ielk : elk, ieder.
B.v. "ielk z'n djeel": ieder zijn deel (part).
- iemete : iemand.
B.v. Is er "iemete", die me komt helpen?
- iempesaant : intussen.
B.v. Ga jij de afwas doen, dan ga ik "iempesaant" de bedden dekken.
- ienkel : enkel, het enkelgewricht.
B.v. "z'nen ienkel verzwieken".
- ienkele : hinkelen.
- ienpiepe : samen gearmd lopen.
B.v. ze liepen "iengepiept".
- iet : iets.
B.v. "Edde gij nog iet over?"
- ieveraant : ook: "ieveraans": ergens.
B.v. "ieveraans enne gaon": ergens heen gaan.
"Waar êm 'k da boek toch ieveraant geleed": Waar heb ik dat boek toch(ergens)gelegd.
N.B.
nieveraant: ook "nieveraans": nergens.
- ingeltje : engeltje.
- int : eend.

*De Jongen zal
men leren,
De ouden zal
men eren,
De wijzen zal
men vragen,
En de zotten zal
men verdragen!*

- jak : Een kledingstuk, dat vroeger gedragen werd door vrouwen.
't Is te vergelijken met een stevige, strakzittende blouse.
Uitdrukking: Iemand 't jak "uitbörstelen": iemand ongezouten de waarheid zeggen; iemand flink wat brommen geven.
- jakken : veel te gejaagd werken; steeds maar doorwerken.
- janever : ook: zjenever: jenever (genever).
- jannewaorie : januari.
- jeemer : emmer.
- jeeniegziens : enigszins.
- jeremiejejen : klagen.
- joeng : jong, nakomeling(en).
B.v. Een meesje met z'n "joeng".
Ook werd soms zo gesproken over de kinderen, maar dan had het een nare klank. 't Werd meer gebruikt in de lagere klasse van het volk. Het paste niet om de kinderen zo te noemen.
Gebeurde het toch dan was men zeer gelagd en flapte men eruit: "Konijne emme joeng, wij emme kienders".

Contactadressen van de werkgroepen van de Heemkundekring
"Het Zuidkwartier" per 1 november 1988.

1. Heemschut. Dhr. L. Timmermans, Duinstraat 36,
4631 KV Hoogerheide, tel. 01646-12546
2. Toponymie. Dhr. C. v. Opdorp, Pr. Clausstraat 3
4631 LZ Hoogerheide, tel. 01646-13830
3. 't Kwarier. Vacant.
4. Distributie. Mej. M. Bastiaanse, Tulpstraat 11
4645 CS Putte, tel. 01645 - 2794
5. Archeologie. Dhr. K. Rosskamp, Dorpsstraat 3
4641 HV Ossendrecht, tel. 01647-4363
6. Oude Handwerktechnieken.
Mevr. E. Suykerbuyk - v. Agtmaal,
Raadhuisstraat 114, 4631 NJ Hoogerheide
tel. 01646 - 12536
7. De Zanggroep. Mevr. M.J. Pijnen - Verresen, Mgr. Poels-
straat 43, 4631 CA Hoogerheide,
tel. 01646 - 12895
8. Redactieraad. Dhr. A. Pijnen, Mgr. Poelsstraat 43
4631 CA Hoogerheide, tel. 01646-12895
9. Documentatie. Dhr. A. van Pul, Duinstraat 40,
4631 KV Hoogerheide, tel. 01646-13423
10. Oude talen, gezegden, spreuken, etc.
Dhr. W. Groffen, Antwerpsestraat 129
4631 RA Hoogerheide, tel. 01646-12441
11. Evenementen. Vacant
12. Heemtuin. Mevr. M. van Gerwen, Raadhuisstraat 99
4631 NC Hoogerheide, tel. 01646-14939
13. Kruidentuin. Mevr. J. Bruyns-Soffers, Duinstraat 54a
4631 KV Hoogerheide, tel. 01646-13264
14. Museum. Dhr. L. Timmermans, Duinstraat 36
4631 KV Hoogerheide, tel. 01646-12546
15. Fotografie. Dhr. L. Timmermans, Duinstraat 36
4631 KV Hoogerheide, tel. 01646-12546

Het bestuur verwelkomt suggesties van onze leden voor
eventuele andere werkgroepen.

Excerpt van de Tijdingen, verschenen in 1988.
Heemkundekring "Het Zuidkwartier".

Tijding 1988 - 1:

1. Doelstelling van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".
2. Samenstelling Bestuur.
3. De Keuren van Ossendrecht, R.J. van den Bergh.
4. Wandelroute II, oostelijk van de Schapendreef, D. en A. Hugens - Verbrugge.
5. Oos Ostrechts Dialect D/C, D. en A. Hugens-Verbrugge.
6. Wetenswaardigheden over de polders van het Zuidkwartier, deel III. (Vijdtpolder, Nieuwe Zuidpolder, Ossendrechtse Kaai) Werkgroep Toponymie: E. Suykerbuyk, J. v.d. Bussche, A. van Pul, P. Jacobs en C.J. van Opdorp.
7. Laureijs Spernaghel. Schout, Drossaard, Hoofdambtenaar. A.J. Pijnen.
8. Tussen Elzenhaag en Kooibos.... Werkgroep Heemtuin: Riet van Beveren en Maria van Gerwen.
9. Info-Werkgroepen.

Tijding 1988 - 2:

1. Doelstelling van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".
2. Samenstelling Bestuur.
3. Van de Redactie.
4. Bevolkingscijfers aangaande de dorpen van "ons" Zuidkwartier, Deel I. A.J. Pijnen.
5. Van het klooster "op den berg" via het Sint-Elisabethsgesticht naar Mariahove. D. en A. Hugens-Verbrugge.
6. Zei-spreuken, deel III. D. en A. Hugens - Verbrugge.
7. Wetenswaardigheden over de polders van het Zuidkwartier (Aanvulling Zuidpolder). Werkgroep Toponymie: E. Suykerbuyk e.a.
8. Zware criminelen in de Zuidwesthoek en hun berechting te Putte 1711 - 1713. A.J. Pijnen.
9. Oos Ostrechts Dialect E/F. D. en A. Hugens-Verbrugge.
10. Tussen Elzenhaag en Kooibos. Werkgroep Heemtuin: Maria van Gerwen.
11. Info-Werkgroepen.

Tijding 1988 - 3:

1. Doelstelling van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".
2. Samenstelling Bestuur.
3. Van de redactie.
4. Ossendrecht onder de loupe, deel II. D. en A. Hugens-Verbrugge.
5. De lotelingen van de klas 1812 en van de klas 1813 uit het Vrederegerechtskanton Bergen op Zoom. E. de Lelys.
6. Wetenswaardigheden over de polders van het Zuidkwartier. De Zoomweg Zuid. Werkgroep Toponymie: E. Suykerbuyk, e.a.
7. Een overval in Hinkelenoord in 1789. R.C.M. Jacobs.
8. Aanvulling op: "Reeds lang voorkomende familienamen te Huijbergen en Putte". W. Houmes.
9. Oos Ostrechts Dialect, G/J. D. en A. Hugens-Verbrugge.
10. Fort op Hoogerwerf 1627-1650. E. Jansen.

Op de voorplaat een fragment van de
kaart van Jacop van Deventer,
cartograaf 1512 - 1575, gecopieerd
met toestemming van de uitgever,
M.Nijhoff te 's Gravenhage.